

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevního práva

Mgr. Radmila Hošťálková

UZAVŘENÍ MANŽELSTVÍ POD PODMÍNKOU
V KODEXOVÉ LEGISLATIVĚ KATOLICKÉ CÍRKVE
VE 20. STOLETÍ

Diplomová práce

Vedoucí práce: ICLic. Jiří Dvořáček, ICODr.

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne 13. června 2012 .....

Děkuji ICLic. Jiřímu Dvořáčkovi, ICODr. za vedení práce, cenné rady a impulzy, kterými mi byl nápomocen, a za poskytnuté materiály pro moji práci, doc. Damiánu Němcovi, dr za pomoc s výběrem tématu a prvotní nasměrování a Mgr. Monice Menke, Th.D. za rady při výběru vhodné literatury.

Obsah

Úvod.....	6
1 Kanonické právo katolické církve ve 20. století	8
1.1 Prameny kanonického práva a jejich dějiny	8
Období předklasického práva	9
Období klasického práva	10
Období poklasického práva	11
1.2 Kanonické právo ve 20. st. – období kodifikovaného práva	12
1.3 Vysvětlení některých pojmů.....	16
2 Původ manželství.....	18
3 Manželství v Bibli	20
3.1 Manželství ve Starém zákoně a v židovských spisech	20
3.2 Manželství v Novém zákoně.....	22
4 Manželství v katolické církvi	27
4.1 Současný pohled církve na manželství	29
4.2 Podstatné vlastnosti manželství	31
Jednota.....	32
Nerozlučitelnost.....	32
4.3 Manželství jako instituce	33
Pohled latinské církve.....	33
Pohled východních katolických církví	34
4.4 Forma uzavírání církevního manželství v historii	35
4.5 Uzavírání církevního manželství v současnosti.....	37
Překážky vylučující manželství	37
4.6 Forma uzavírání manželství.....	38
5 Manželský souhlas.....	42
5.1 Manželský souhlas jako právní úkon dle CIC/1983 a CCEO.....	43
5.2 Vlastnosti manželského souhlasu	44
5.3 Nedostatky (vady) souhlasu.....	45
Nedostatky v poznání	46
Nedostatky ve vůli	49
Nedostatky v prezentaci souhlasu	51
6 Uzavření manželství pod podmínkou	53
6.1 Pojem podmínka	53
6.2 Typy a vlastnosti podmínky	54
6.3 Uzavření manželství pod podmínkou v historii katolické církve	56
6.4 Uzavření manželství pod podmínkou v CIC/1917 a CIC/1983	57
Podmínka do budoucna (<i>de futuro</i>)	57
Podmínka do minulosti (<i>de praeterito</i>) či přítomnosti (<i>de praesenti</i>).....	59
Dovolenost podmínky	59
Způsob vyjádření podmínky	60

Důsledky odkladného účinku podmínky v současné právní úpravě	61
Verifikace podmínky	62
Konvalidace manželství po negativní verifikaci	63
Odvolání podmínky	64
6.5 Uzavření manželství pod podmínkou v <i>Crebrae allatae sunt</i> a CCEO	64
6.6 Uzavření manželství pod podmínkou v případě interrituálního manželství	65
Závěr	66
Anotace	68
Seznam použitých pramenů a literatury	70
Seznam použitých zkratek	73

Úvod

Uzavření manželství pod podmínkou je jedním z diskutovaných problémů kanonického práva. Nejedná se o starobylou praxi, v právu katolické církve se objevila teprve ve 12. st., a to pouze na západě, kánony východních církví podmíněný manželský souhlas nikdy nedovolovaly.

V této práci se snažím předložit nejen porovnání platného obecného práva latinské církve a východních katolických církví týkajícího se této problematiky, ale chci také nastínit důvody, z nichž rozdíly vyplývají. Proto se v první části práce (kapitoly 1-3) věnuji nejprve vývoji kanonického práva v historii, dále pak manželství jako takovému, jeho pojetí v Bibli a v kulturách významných pro počátky křesťanské církve, následně pak v katolické církvi, abych nastínila vývoj, kterým pohled na manželství procházel a faktory, které jej ovlivňovaly.

Ve druhé části (kapitola 4) srovnávám některé aspekty manželství, jak je řeší kanonické právo, neboť zde můžeme najít další úhly pohledu, které vedou k pochopení rozdílného pojetí podmínky v souvislosti s manželským slibem v minulosti a v současnosti, resp. v latinském a východním právu.

Ve třetí části práce (kapitoly 5 a 6) se zabírám jádrem celého tématu, totiž manželským slibem a jeho podmíněním, v souladu se zadaným tématem práce především ve 20. st. Srovnávám nejen příslušné kánony v latinské a východní právní úpravě, ale také posun uvnitř každé z nich. Na základě toho, co bylo vysvětleno v předchozích kapitolách o manželství, ukazují také důvody, které vedly zákonodárce k formulaci daných kánonů tak, jak byly zařazeny do kodexů.

Při volbě tématu pro svou diplomovou práci jsem vycházela ze svého zájmu o východní katolicismus, a to nejen v oblasti spirituality a liturgie. Zajímá mě také porovnání latinského a východního kanonického práva a jeho východisek (ve své předchozí diplomové práci jsem se věnovala srovnání iniciace podle CIC/1983 a CCEO). Při své činnosti v církvi se často setkávám s otázkami věřících týkajícími se manželství, což byl další faktor, který ovlivnil výběr tématu. Po poradě s vedoucím Katedry církevního práva doc. Damiánem Němcem jsem se rozhodla zpracovat právě otázku možnosti uzavírání manželství pod podmínkou, která, přestože není v praxi hojně využívána, s sebou může přinášet nemalé problémy.

Pramenů a literatury k tématu manželství v oblasti kanonického práva je dostatek, ovšem takových, které by se hlouběji zabývaly otázkou podmínečného

manželského souhlasu, mnoho není. Z toho důvodu jsem se snažila prostudovat alespoň dostupné informace obsažené v širších pojednáních o otázkách manželství v kanonickém právu a jejich syntézou se v této problematice zorientovat. Při psaní jsem používala především syntetickou (v prvních dvou částech) a srovnávací (ve třetí části) metodu práce.

1 Kanonické právo katolické církve ve 20. století

Ačkoliv téma této práce zahrnuje poměrně úzký výsek církevního práva jak po stránce obsahové, tak časové, považuji za potřebné alespoň krátké uvedení do vývoje kanonického práva v dějinách církve. Na konci této kapitoly připojuji také objasnění některých pojmů, které budou dále v práci používány.

1.1 Prameny kanonického práva a jejich dějiny

Nahlédneme-li do dějin pramenů¹ kanonického práva, zjistíme, že od počátku křesťanství se v církvi vyskytovala pravidla chování a určité právní předpisy vydané církevní autoritou, které se později začaly označovat jako *kánony*². Setkáváme se s nimi již v novozákonních spisech: ve Skutcích apoštolských a v epištolách najdeme množství míst, kde apoštolové mluví ke křesťanům s jistou autoritou a jsou přijímáni jako někdo, kdo má od Boha udělenou pravomoc k lidem takto mluvit. (Srov. např. 2Kor 10,10; 1Tim 2,7³) Máme také v epištolách doloženo, že apoštolové měli i jakousi „sankční moc“. (Srov. 2Kor 10,6)

Kanonické právo se vyvíjelo paralelně v latinské i východní tradici.

Dějiny **západního** kanonického práva můžeme **rozdělit do čtyř období**:

- období předklasického práva – od počátku církve do poloviny 12. st.,
- období klasického práva – od poloviny 12. st. do poloviny 16. st.,
- období poklasického práva – od poloviny 16. st. do konce 19. st.,
- období kodifikovaného práva – 20. st.⁴

Pro zjednodušení zahrnu informace týkající se stavu kanonického práva ve východních církvích v následujícím textu do jednotlivých období dějin západního práva.

---

¹ Pramen práva je pojem o více významech: vnější forma právních norem (pramen ve formálním smyslu), zdroj obsahu těchto norem (pramen v materiálním smyslu), zdroj poznání práva (pramen v gnozeologickém smyslu). Srov. HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*, str. 642. Zde se jedná o formální prameny, příp. jejich sbírky, tzv. kogniční prameny (tj. prameny v gnozeologickém smyslu). Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 24.

² Kánonem rozumíme pravidlo či předpis vydaný církevní autoritou, oproti tomu zákon vyhlášený světskou mocí se nazývá *nomos*. Srov. tamtéž, str. 23.

³ „Byl jsem ustanoven hlasatelem a apoštolem tohoto svědectví – mluvím pravdu a nelžu – učitelem pohanů ve víře a v pravdě.“ – Apoštol používá trpný rod „byl jsem ustanoven“, čímž naznačuje, že nemluví ze své vlastní moci a rozhodnutí, ale z Božího pověření, což plyne z předchozí věty.

⁴ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 24.

Období předklasického práva

Život prvních křesťanů se řídil především **právním obyčejem**⁵. Morálně-právním pramenem církve apoštolské doby byl nejdříve **Starý zákon**, resp. jeho některé části, průběžně na formování disciplíny prvotní církve působila nepsaná **apoštolská tradice**, jelikož církev oddělující se od synagogy potřebovala vlastní pravidla, a později byly připojeny novozákonní spisy. Dále k pramenům této doby můžeme přičíst také **spisy tzv. apoštolských Otců** – bezprostředních žáků a posluchačů apoštolů, z nichž některé byly v té době považovány za kanonické spisy Nového zákona.⁶

V prvních staletích církve jednotlivé místní církve řídily **vlastním právem (partikulárním)**, které tvořily výnosy biskupů a později usnesení partikulárních sněmů. Papežství plnilo v té době spíše čestnou funkci, papežové nevydávali žádné právní předpisy vyjma rozhodnutí ve sporech, která měla charakter individuálního rozhodnutí, nikoliv všeobecně platné normy.⁷

Od 4. st. se díky nabyté svobodě církve za vlády císaře Konstantina začíná kanonické právo rozvíjet i v **obecné rovině**, zvláště díky **nálezům ekumenických koncilů**, na poli partikulárního práva se objevují **nálezy provinčních synod**. Od 5. st. roste význam papežství pro církevní právo, hlavním a téměř výlučným pramenem kanonického práva se stávají **papežské dekretály**. Přibližně ve 12. st. se kanonické právo stává především **právem papežským**. V té době se objevuje další pramen – tzv. **konkordáty**⁸. Kromě pramenů kanonického práva měly na církevní poměry vliv také **prameny práva sekulárního**.⁹

Na východě v prvních stoletích platil tzv. **předchalcedonský kodex**, jehož existence se vyvozuje z dvaceti kánonů 1. nicejského koncilu. Měl obsahovat přes pět set kánonů, které byly odpovědí na konkrétní problematiku života církve. Na jeho počátku stála Didaché¹⁰, další kánony byly přidávány postupně (např. již zmíněný koncil přidal dvacet kánonů). Vedle této sbírky existovaly ještě tzv. kánony svatých Otců, které však platily jako partikulární právo pouze v místech působnosti

⁵ Právní obyčej vzniká spontánně na základě tradice. Podmínkou jeho vzniku je dlouhodobě dodržované zvykové pravidlo, obecné rozšíření a uznání tohoto pravidla ze strany veřejnosti i autority. Srov. HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*, str. 625.

⁶ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 26.

⁷ Srov. tamtéž, str. 27.

⁸ Konkordátem se rozumí smlouva mezi státem a Svatým stolcem, která řeší jejich vzájemné vztahy a vztah státu a místní církve. Zde rozuměj konkordáty mezi církví a Římskou říší.

⁹ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 28.

¹⁰ Didaché, neboli Učení dvanácti apoštolů, je sbírka ustanovení stavějících na autoritě apoštolů, vznikla na přelomu 1. a 2. st. a patří mezi spisy apoštolských Otců.

jednotlivých Otců.¹¹ Prvním společným kodexem pro všechny východní církve byl tzv. *Corpus canonum orientale* či **Chalcedonský kodex** obsahující 314 kánonů, zahrnující 85 apoštolských kánonů a kánony deseti koncilů od 1. nicejského po 1. chalcedonský.¹²

Druhý společný kodex východních církví vzešel v r. 691 z trullského sněmu. Jednalo se o 751 kánonů, které byly následně potvrzeny i 2. nicejským koncilem. V 9. st. k němu bylo připojeno dalších 21 kánonů a v této podobě je kodex dodnes platný v ortodoxních církvích, v katolickém prostředí zásadně ovlivnil nejen vznik Kodexu kánonů východních církví (CCEO)¹³, ale prostřednictvím Graciánova dekretu i *Corpus iuris canonici*.¹⁴

Období klasického práva

Toto období můžeme v latinské církvi vymežit dvěma důležitými událostmi: sepsáním **Graciánova dekretu**¹⁵ a konáním Tridentského koncilu. Kanonické právo se profilovalo jako samostatná vědecká disciplína vedle teologie i sekulárního práva.

Hlavní pramen obecného práva, papežské zákonodárství, vedle tvorby nových právních předpisů usiluje také o kodifikaci starších norem a vydává úřední sbírky – **kodexy**, z nichž nejdůležitější se staly součástí sbírky **Corpus Iuris Canonici**. Dalšími prameny té doby byla **usnesení ekumenických koncilů** promulgovaná papežem, **konkordáty** s „nástupnickými státy“ Římské říše. Prameny partikulárního práva zůstaly stejné jako v prvním období. Vzhledem k centralizaci moci v církvi význam partikulárního práva v této době klesá ve prospěch obecného práva.

V r. 1234 díky papeži Řehoři IX. vznikla systematická sbírka pograciánských dekretálů známá pod názvem **Liber Extra**, kterou papež promulgoval, čím dal obsaženým dekretálům sílu zákona (z toho důvodu se označuje jako sbírka úřední). Je to první výlučná sbírka, která zároveň zrušila všechny do té doby vydané dekretály, které v ní nejsou obsaženy. V r. 1298 vyšla na popud papeže Bonifáce VIII. další sbírka úřední a výlučná sbírka dekretálií **Liber Sextus**, která se vedle Graciánova

¹¹ Patřily sem např. kánony Bazila Velikého, Řehoře Nysského, Řehoře Naziánského či Cyrila Alexandrijského.

¹² Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 5-7.

¹³ Srov. CCEO kán. 2.

¹⁴ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 7.

¹⁵ Graciánův dekret je systematická sbírka do té doby rozptýlených kánonů, která se stala základem zmíněné sbírky *Corpus Iuris Canonici*. Jedná se o sbírku soukromou, která nemá sílu zákon, a proto je nutné zkoumat platnost jednotlivých v něm obsažených pramenů. Dekret vznikl okolo r. 1140. Dekretály vydané po jeho vzniku k němu byly buď připojovány, nebo spojovány do samostatných sbírek. Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 25-26.

dekretu a sbírky Liber Extra stala třetí částí Korpusu kanonického práva. Čtvrtou částí jsou tzv. **Clementinae**, sbírka, která vyšla v r. 1313 z podnětu papeže Klementa V. (úřední, nevýlučná sbírka), a pátou částí se staly **Extravaganty Jana Chappuise** z r. 1500 (soukromá sbírka). Korpus kanonického práva měl charakter svodu právních předpisů, nikoliv zákoníku. Obsahoval nejen předpisy církevní, ale také soukroměprávní ap.¹⁶

Pro východní právo v katolické církvi nastalo od velkého schizmatu v r. 1054 až do tridentského koncilu období „zapomnění“, jelikož církve v té době byla téměř výhradně latinská. Tzv. trullsko-nicejský kodex byl zapomenut i u těch několika málo výjimek východních církví sjednocených s církví katolickou.¹⁷

Období poklasického práva

Toto období začíná velmi významným Tridentským koncilem, který kromě dogmatických záležitostí vydal také důležitá rozhodnutí disciplinární povahy. Všechny koncilní dekry byly promulgovány papežem Piem IV.¹⁸ Z pohledu tématu této práce je nejvýznamnější dekret *Tametsi* o obligatorní formě uzavírání manželství.

Až do vydání Kodexu kanonického práva v r. 1917 byly reformní **dekry Tridentského koncilu** nejdůležitějším pramenem kanonického práva.¹⁹

Od tridentských dokumentů kanonické právo upravuje pouze církevní záležitosti, sekulární právo se plně vrátilo do jurisdikce státních orgánů. Obecné kanonické právo v tomto období tvořila papežská legislativa a nálezy tridentského a později také 1. vatikánského koncilu, které se však plně opíraly o papežskou autoritu²⁰, proto je lze nazvat **právem papežským**. Od Tridentského koncilu však papež nevykonává legislativní moc sám, ale za pomoci vyšších papežských úřadů, proto se začínají rozlišovat **papežské konstituce**²¹ a **nařízení vyšších papežských úřadů**²².

Východní církve se po Tridentském koncilu snažily vytvořit si alespoň

---

¹⁶ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 40-46.

¹⁷ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 8.

¹⁸ První úřední sbírka Tridentských rozhodnutí vyšla již v r. 1564. Srov. tamtéž, str. 49.

¹⁹ Srov. tamtéž, str. 49.

²⁰ Koncilní rozhodnutí byla všeobecně závazná až po promulgaci papežem.

²¹ Nejprve vydávané v převážně soukromých sbírkách, tzv. buláriích, od 30. let 19. st. pak ve sbírkách akt jednotlivých papežů a konečně od r. 1909 v oficiální publikační sbírce Acta Apostolicae Sedis. Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 50-51.

²² V té době byly nejvýznamnější výnosy Svaté kongregace kardinálů vykladačů tridentského koncilu; velký význam mají také výroky Římské rotě, jejichž sbírky počínají už ve 14. st. Srov. tamtéž, str. 51.

partikulární právo a některé z nich se tak snažily přizpůsobit latinskému právu, že je dokonce i papež nabádal k větší mírnosti, aby si zachovaly vlastní svéráz.²³

Ve 2. polovině 19. st. se díky svolání 1. vatikánského koncilu očekávaly velké změny v kanonickém právu, které bylo již příliš obsáhlé a nepřehledné a tím napomáhalo mnohým právním sporům. Koncil však byl přerušen prusko-francouzskou válkou a již se nikdy znovu nesešel, proto k tolik očekávané rekonifikaci kanonického práva nedošlo.²⁴

Ve východním právu v té době panoval velký zmatek a nejistota, proto z iniciativy papeže Pia IX. začalo hledání a uspořádávání pramenů východního práva, díky čemuž vzniklo dílo benediktina J. B. Pitra *Dějiny a dokumenty církevního práva Řeků*. V r. 1862 týž papež v rámci kongregace *Propaganda fide* zřídil skupinu kardinálů, kteří měli za úkol pracovat na revizi východního práva. 1. vatikánský koncil měl rozhodnout, zda bude kanonické právo upraveno jedním kodexem společným pro všechny církve, nebo kodexy dvěma – jeden pro latinskou a druhý společný pro všechny východní církve, případně zda má mít každá církev *sui iuris* kodex vlastní. Nakonec převážil názor podporující jeden společný kodex s rozdíly pouze v liturgické oblasti. Někteří východní biskupové proti tomu na koncilu vystoupili, ale protože mezi nimi neexistovala shoda, a vzhledem k neočekávanému trvalému přerušení koncilu, problém počtu kodexů na tomto koncilu vyřešen nebyl.²⁵

Po koncilu se do popředí dostala teze, že má být **tolik kodexů, kolik je ritů**, a jednotlivé církve začaly svolávat partikulární synody a sestavovat vlastní kodexy. Sice při tom vycházely z Trullsko-nicejského kodexu, avšak hlavně se řídily papežským právem a staré „svaté kánony“²⁶ byly využívány jen velmi opatrně.²⁷

1.2 Kanonické právo ve 20. st. – období kodifikovaného práva

Po nedokončeném 1. vatikánském koncilu byla nová úprava obecného kanonického práva stále odsouvána a teprve v r. 1904 papež Pius X. otevřel proces rekonifikace, který byl vč. připomínkového řízení světového episkopátu dokončen o deset let později. Kvůli úmrtí jmenovaného papeže a 1. světové válce byl kodex promulgován až v r. 1917 pod názvem **Kodex kanonického práva, zpracovaný z**

²³ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 8-9.

²⁴ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 52.

²⁵ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 10.

²⁶ Rozuměj společné kánony 1. tisíciletí, tzv. Trullsko-nicejský kodex.

²⁷ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 10.

příkazu papeže Pia X. a vyhlášený z autority papeže Benedikta XV. (zkratka CIC/1917). Jednalo se o první úplnou kodifikaci kanonického práva v dějinách latinské církve, měl derogační účinek²⁸ na všechny předcházející normy, které mu odporovaly, tresty, o kterých se nezmiňoval, disciplinární předpisy mimo liturgických a norem božského práva (přirozeného i pozitivního), všechny opačné obyčeje tímto kodexem zavržené.²⁹

Promulgací CIC vznikla výrazná nerovnováha mezi kanonickým právem latinské církve a východních katolických církví, které teprve hledaly cestu k vytvoření společného kodexu. Díky dvěma rozhodnutím papeže Benedikta XV. se však stal rok 1917 pro východní církve stejně významným jako pro latinskou církev. V květnu tohoto roku papež zřídil Posvátnou kongregaci pro východní církve, která měla, až na malé výjimky, stejné pravomoci, jako jiné kongregace pro latinskou církev, a v říjnu založil v Římě vlastní katedru vyšších studií východních věd – Papežský východní institut. Díky jejich práci se postupně podařilo nasměrovat další vývoj východního kanonického práva od přejímání právních norem latinské církve k vytvoření vlastního kodexu na základě starodávných východních kánonů.³⁰

První fázi tvorby východního kodexu, nazvěme ji fází přípravnou, můžeme vymezit lety 1926 a 1935. Kongregace pro východní církve rozhodla, aby se při kodifikaci východního práva přihlíželo ke všem východním církvím. Papež Pius XI. zařadil kodifikaci mezi prioritní úkoly a sám se ujal řízení celého procesu. Ačkoliv situace nebyla jednoduchá a stále docházelo ke střetům dvou názorových proudů – společná kodifikace pro celou církev vs. dva samostatné kodexy – nakonec zvítězila idea vytvoření samostatného kodexu společného všem východním církvím *sui iuris*, který by nebyl jen jakýmsi přizpůsobením latinských norem východu, ale vycházel by skutečně z východní tradice. Ve stejné době se pracovalo také na shromažďování a studiu pramenů východního práva, takže v r. 1934 byly prameny k dispozici papežské komisi pro východní kodifikaci a také všem katolickým univerzitám.³¹

Druhá fáze východní kodifikace, která začala v r. 1935, znamenala 37 let práce Papežské komise pro redakci kodexu východního církevního práva. Vlastní komise byla pouze čtyřčlenná, ale dalších 13 poradců bylo vybráno z kněží východního obřadu – expertů na východní právo. Po čtyřech letech práce byla ukončena fáze

---

²⁸ Derogace znamená zrušení zákona nebo jiného právního předpisu, jejím důsledkem je zánik platnosti právního předpisu. Srov. HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*, str. 114.

²⁹ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 53-54.

³⁰ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 11.

³¹ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 13-14.

připomínkování předložených schémat kodifikace ze strany východních biskupů i vybraných expertů, a komise začala pracovat na redakci zákoníku. V lednu r. 1948 byl po několikerém připomínkování a opravování nový kodex s názvem *Codex Iuris Canonici Orientalis* (CICO) obsahující 2666 kánonů, předán papeži.³²

Ani v latinské církvi však kanonickému právu po promulgaci CIC/1917 nenastalo období klidu. Kodex vyšel v době, kdy začínaly rychlé společenské změny, blížilo se nové uspořádání Evropy – pád tradičních monarchií a vznik nových republik, a další změny, které s sebou nesly i nové postavení církve ve světě. Bylo evidentní, že již krátce po promulgaci Kodexu bude nutná jeho novelizace. Z toho důvodu byla zřízena Papežská komise pro revizi CIC. Situace se však měnila rychleji, než církev mohla reagovat, přišla druhá světová válka a po jejím skončení opět společenské změny ve světě, díky kterým se svět oproti roku vydání Kodexu diametrálně změnil. Tím se měl zabývat v pořadí již 21. ekumenický koncil, který svolal papež Jan XXIII.³³

Codex Iuris Canonici Orientalis byl promulgován po částech v letech 1949, kdy jako první vyšla část o manželství *Motu proprio Crebrae Allatae sunt*³⁴, až do roku 1957, kdy byla vydána čtvrtá část z celkových pěti. *Motu proprio* s poslední částí CICO bylo připraveno k vydání v r. 1959, avšak vzhledem k plánovanému svolání koncilu, na kterém mělo podle předpokladů mimo jiné dojít k revizi celého kanonického práva. Činnost Komise pro redakci kodexu východního církevního práva však přerušena nebyla, dále pečovala o vydávání pramenů práva a závazný výklad již vydaných částí Kodexu.³⁵

2. vatikánský koncil, svolaný papežem Janem XXIII. v lednu 1959, zasedal v letech 1962 až 1965 a výsledkem jeho jednání bylo 16 dokumentů, které sice nemají povahu právních předpisů, ale protože byly papežem řádně vyhlášeny, normy v nich obsažené jsou právně závazné.³⁶ Z koncilních dokumentů pak vycházely změny a úpravy v církevním právu při rekodifikaci CIC/1917, jejímž výsledkem se stal nový **Kodex kanonického práva promulgovaný v roce 1983** (CIC/1983) platný dodnes. Některé právní normy bylo nutné změnit co nejdříve a nečekat až na nový Kodex, proto byly postupně vydávány **dílčí kodifikace**, které měly za úkol dočasně (do vydání nového kodexu) upravit stávající legislativu v duchu 2. vatikánského koncilu.

---

³² Srov. tamtéž, str. 14.

³³ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 55.

³⁴ AAS 41, 1949, s. 89-119.

³⁵ DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 15-16.

³⁶ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 56.

Ty z nich, které se týkají oblastí, jež CIC/1983 neupravuje, zůstaly v platnosti, nebo byly nahrazeny novým mimokodexovým zákonem.³⁷

Také východní právo mělo být z příkazu papeže od základu revidováno ve světle dokumentů 2. vatikánského koncilu. Papež Pavel VI. pro tuto práci ustavil v r. 1972 novou komisi³⁸, která měla přepracovat CICO tak, aby nový kodex byl v souladu s učením Koncilu a současně měl skutečně východní charakter³⁹, jeho ekumenický charakter aby napomáhal jednotě východních křesťanů⁴⁰, měl charakter jak právní, tak i pastorální, a v duchu subsidiarity obsahoval pouze taková ustanovení, která jsou společná všem východním církvím *sui iuris*, a vše ostatní aby bylo ponecháno na jejich partikulárním právu⁴¹

Po šesti letech práce byla připravena první verze zrevidovaného kodexu schválená papežem, která byla předložena všem katolickým východním církvím, římským dikasteriím, univerzitám a generálním představeným řádů k připomínkování. Po dalších letech práce byl v listopadu 1988 text nového kodexu s názvem *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (CCEO) schválen na plenárním zasedání komise a na konci ledna 1989 předán papeži s žádostí o vyhlášení. Papež s pomocí expertů kodex prohlédl a v říjnu 1990 jej apoštolskou konstitucí *Sacri canones* vyhlásil (s účinností od 1. 10. 1991).⁴²

V současné době je tedy obecné právo katolické církve obsaženo ve dvou kodexech:

- Kodexu kanonického práva promulgovaném v r. 1983, který je závazný pro věřící latinské církve,
- Kodexu kánonů východních církví, který je závazný pro věřící všech

---

³⁷ Srov. tamtéž, str. 57.

³⁸ Papežská komise pro revizi východního církevního práva ustanovená v červnu 1972. Ke komisi patřilo také kolegium sedmdesáti poradců z řad biskupů a kněží východních církví, odborníků na východní právo z řad laiků a několik kněží latinského obřadu. Přizváni byli také pozorovatelé z církví ortodoxních. Ustavením této komise byla současně zrušena komise z r. 1935. Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 16.

³⁹ I struktura CCEO odpovídá východní tradici, když na rozdíl od CIC začíná normami o křesťanech a obecné normy má zařazeny až na konci (oproti tomu CIC obecnými normami začíná). Některé obecné konstrukce nejsou východní mentalitě vlastní a staré sbírky východních kánonů je neobsahují vůbec. Srov. tamtéž, str. 8-9.

⁴⁰ Požadavek ekumenického charakteru vyplývá z Dekretu o katolických východních církvích 2. vatikánského koncilu: „Východní církve, které jsou ve společenství s Římským apoštolským stolcem, mají zvláštní úkol podporovat jednotu všech křesťanů, zvláště východních, podle zásad dekretu o ekumenismu tohoto posvátného sněmu, a to především modlitbami, příkladem života, úzkostlivou věrností ke starobylým východním tradicím, lepším vzájemným poznáváním, spoluprací a bratrskou úctou k věcem i k lidem.“ (OE 24)

⁴¹ Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 18.

⁴² Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 19.

východních katolických církví.⁴³

CCEO je ve svých ustanoveních oproti CIC viditelně obecnější, jelikož je platný pro všechny východní církve *sui iuris* a drží se zásady subsidiarity, takže upravuje pouze to, co je společné všem, a jednotlivým církvím ponechává možnost partikulárním právem regulovat ostatní záležitosti ve shodě s vlastní tradicí.⁴⁴

1.3 Vysvětlení některých pojmů

Pojem **manželství** se v církevním prostředí používá ve třech významech:

- právní **úkon**, jímž se zakládá životní společenství muže a ženy (jinak řečeno „sňatek“);
- kanonický **stav**, založený tímto právním úkonem;
- **svátost**, tj. platné manželství mezi dvěma pokřtěnými.⁴⁵

Další pojmy týkající se manželství, které budou v dalším textu použity a jež je potřeba vymežit, jsou:

- **platné manželství pouze uznané** – platně uzavřené manželství, které však ještě nebylo dokonáno sexuálním aktem po uzavření manželství (případný pohlavní styk před manželstvím je v tomto směru irelevantní); musí se jednat o takový sexuální akt, kterým je možno počít dítě; pokud spolu manželé po uzavření manželství bydleli, považuje se manželství za dokonané, pokud není prokázán opak (tzv. vyvratitelná domněnka);
- **platné manželství uznané a dokonané** – platně uzavřené manželství dokonané pohlavním stykem manželů, jak byl specifikován v předchozím bodu; tímto stykem se manželé stávají „jedním tělem“;
- manželství **domnělé** (putativní) – neplatné manželství, které alespoň jedna strana uzavřela v dobré víře, že se jedná o manželství platné.⁴⁶

Pro označení osob, které uzavírají manželství, používám výrazu **nupturient**⁴⁷.

⁴³ CCEO kán. 1 uvádí, že tento kodex se v některých normách vztahuje i k latinské církvi. CIC/1983 kán. 1 o takovém vztahu přímo nehovoří, avšak implicitně je možné jej vykládat analogicky s kán. 1 CCEO. Srov. DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 38.

⁴⁴ Srov. tamtéž, str. 47.

⁴⁵ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 293.

⁴⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1061.

⁴⁷ Z latinského *nuptias* – manželství.

Někteří autoři užívají označení *kontrahent*⁴⁸, to však svým významem neodpovídá východní tradici, proto se tomuto výrazu vyhýbám.

Jestliže se v této práci hovoří o „východních církvích“, jedná se vždy o **východní katolické církve**, tedy východní církve *sui iuris*, které jsou „v plném společenství s katolickou církví“⁴⁹.

Práce nezahrnuje partikulární právo jednotlivých východních katolických církví *sui iuris*⁵⁰ ani partikulární právo církve latinské.

---

⁴⁸ Z latinského *contractus* – smlouva.

⁴⁹ Srov. CCEO kán. 7 § 2.

⁵⁰ Označení *sui iuris*, neboli vlastního práva, svéprávná, objasňuje CCEO kán. 27: jedná se o „společenství křesťanů spojené hierarchicky podle norem práva, jež nejvyšší církevní autorita uznává výslovně nebo mlčky připouští“.

2 Původ manželství

Nejprve si položíme otázku, jaký je původ manželství. Jedná se o institut vytvořený člověkem, nebo daný Bohem?

Jelikož Bůh vložil do člověka přirozenou touhu po svazku s druhým člověkem opačného pohlaví a v souladu s Božím plánem na zachování a šíření lidského rodu také touhu po potomcích, lze oprávněně předpokládat, že manželství jako trvalé životní společenství muže a ženy je od počátku Bohem založené a chtěné a má vést nejen k plození potomstva (což je především společenské dobro plynoucí z manželství), ale také (či snad především) ke společnému dobru manželů – růstu v lásce vzájemné i v lásce k Bohu a ke spáse.

Boží záměr s manželstvím a jeho nerozlučitelnost můžeme vidět již v prvních kapitolách Bible:

„A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal: "Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest." Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.“ (Gn 2,22-24)⁵¹

Je zřejmé, že Bůh nestvořil ženu muži „pro potěšení“ nebo „praní prádla“, ale k utvoření pevného svazku. A hovoří-li svatopisec o tom, že se muž a žena stávají „jediným tělem“, nemůžeme popřít nerozlučitelnost takového svazku.

Přirozenou touhu po vytvoření manželského společenství mezi mužem a ženou danou již ve stvoření krásným, až poetickým způsobem vyjadřuje M. I. Rupnik:

„Eva byla stvořena z boku Adamova. Od této chvíle bude Adam stále hledat své žebro, neboť bez něj již nebude celý. Eva je však učiněna z již stvořeného Adama. Dech života jí nebyl udělen nějakým zvláštním způsobem, jako tomu bylo u Adama. Život Evy není „autonomní“, tkví v Adamovi. Eva je přítomna již v adamovském duchu a těle. Na tomto tajemství se zakládá manželství: dva se stanou „jediným tělem“.“⁵²

Bůh již v aktu stvoření do člověka vkládá tíhnutí ke sjednocení s druhým člověkem, ve kterém může nalézt svoji úplnost. Muž jakoby hledal v ženě ztracenou

⁵¹ Pozn. Jeruzalémská bible uvádí 24. verš v přítomném čase: „...stávají se jedním tělem“, což může být velmi inspirativní pro prožívání manželského života jako děje, nikoliv jen jako dlouhodobého stavu; pohled na manželství *in fieri*.

⁵² RUPNIK. *Adam...*, str. 21.

část svého bytí a žena v muži jeho původ. V manželském vzájemném sebedarování můžeme vidět celistvost člověka, jak byl stvořen: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“ (Gn 1,27)

V následujícím verši nacházíme další rozměr manželského společenství, totiž touhu po dětech: „A Bůh jim požehnal a řekl jim: Plod'te a množte se a naplňte zemi.“ (Gn 1,28a) Plození a výchova dětí jako jeden z cílů manželství tedy není jen požadavek „zvenčí“, ale je zakódován samotným Stvořitelem v lidské přirozenosti. Plodnost jako důsledek lidské sexuality, která je stejně jako vše Bohem stvořené dobrá, je přirozeným vyústěním manželské lásky.

Vidíme tedy, že manželství pochází od Boha, nejedná se o něco přidaného z lidské vůle, a je nerozlučitelné. Bylo Bohem od počátku chtěné a ustanovené ještě před prvotním hříchem, proto je každé manželství, nejen křesťanské, posvátným stavem, který vychází ze zákona Božího i přirozeného.

3 Manželství v Bibli

Starý i Nový zákon nám svědčí o tom, že manželství je životní stav Stvořitelem chtěný a požehnaný a Spasitelem povýšený ke svátosti. Pohled na manželství a postavení muže a ženy v tomto svazku měl však svůj vývoj, jak si alespoň v hrubých obrysech ukážeme v této kapitole. Z biblického pohledu na manželství pramení církví rozvíjená teologie manželství, která je pro téma této práce velmi důležitá.

3.1 Manželství ve Starém zákoně a v židovských spisech

Starý zákon považuje manželství za „normální“ stav, děti za znamení požehnání. Svobodný muž v určitém věku byl vnímán jako cosi „nepatřičného“. Bezdětní manželé na sobě nesli znamení, že se Bůh od nich odvrátil, byli nešťastní, lidmi opovrhovaní, a nelze se divit, že hledali možnosti, jak tento stav změnit. Neplodná žena např. dala manželovi svoji otrokyni, aby měl děti s ní, jak to vidíme na příkladu Abrahama a Sáry (srov. Gn 16) či Jákoba a jeho manželky Ráchel a Ley (srov. Gn 30).

V židovském pojetí je manželství a založení rodiny „povinností všech, kteří náležejí k lidství“. Tento pohled vychází z příkázání obsažených v textu prvních kapitol knihy Genesis:

- „Není dobré, aby byl člověk sám.“ (Gn 2,18)
- „Plodte a množte se.“ (Gn 1,28)

Tato slova jsou v židovství považována za jasný povel, požehnání a zavazující povinnost, která s sebou nese také velkou odpovědnost. Nejde však jen o plození dětí, ale v první řadě o vytvoření krásného a vznešeného manželského života, nad nímž Boží sláva a jež korunuje Boží přítomnost – *Schina*.⁵³

Oproti tomuto pohledu na manželství a rodinu jako na splnění Božího příkazu pro život každého člověka stojí Hospodinova výzva Jeremiášovi, aby zůstal svobodný a bezdětný (srov. Jr 16,2), ve které je možno spatřovat jedinečné prorocké znamení.⁵⁴

Již zmíněná zpráva o stvoření ženy v knize Genesis ukazuje na jedinečný vztah manžela a manželky a slouží jako obraz vztahu Boha a jeho lidu (srov. Jr 3, Ez 16, Oz 1-3). Jedinečnost tohoto vztahu vede také k úvahám o Božím požadavku monogamie.

⁵³ Srov. DE VRIES. *Židovské...*, str. 194.

⁵⁴ Srov. DOUGLAS. *Nový...*, str. 580.

Lze ji považovat za Bohem chtěnou normu, nebo jsou monogamie a polygamie „stejně dobré“?

To, že Bůh stvořil Adamovi jen jednu ženu, můžeme chápat jako zdůraznění správnosti monogamie a většinově byla zřejmě také tak chápána. V Písni písní vidíme obraz snoubenecké lásky zcela výlučné, mezi jedním mužem a jednou ženou. Přesto se však ve Starém zákoně polygamie vyskytuje a není zakazována ani kritizována jako hříšná. Snad tento postoj vyplýval z požadavku na rychlé rozrůstání rodin či národů. Polygamie však s sebou nesla mnohé problémy a těžkosti – manžel miluje jednu ženu více, druhou může dokonce nenávidět (srov. Dt 21,15-17), ženy na sebe žárlí, a to přináší nepokoj a rozdělení.

Polygamie také nemusela být mužem vždy chtěná, což můžeme vysledovat na příkladu Jákobových manželství se sestrami Leou a Ráchel. Jákob se zamiloval do Ráchel a chtěl za manželku pouze ji, avšak byl do polygamie vmanipulován otcem obou sester (srov. Gn 29).⁵⁵

Postupem doby se polygamie u starozákonního lidu vytrácí a v době Ježíšově je již monogamie pravidlem.

Talmud hovoří o stvoření muže a ženy na podkladě výše uvedeného textu z Gn 2,22-24 jako o rozdělení původního „dvoj-člověka“, „muže-ženy“, kterým se původní jednota stává novým celkem, „dvojí samostatností“. Babylonský Talmud, Kidušin 2b, říká, muž hledá životní družku, aby v ní našel to, co ztratil.⁵⁶ Tento pohled na manželství ve své podstatě nepřipouští manželství jednoho muže s více ženami, resp. jedné ženy s více muži.

Že se manželství těší přízni Boží i lidské, nám ukazuje také kniha Deuteronomium např. v tomto verši: „Když se muž právě oženil, nebude vycházet do boje a nebude mu ukládán žádný úkol. Po jeden rok bude uvolněn pro svůj dům, aby se radoval se svou ženou, kterou si vzal.“ (Dt 24,5)

Mojžíšův zákon sice připouští rozluky (rozvod) manželství a stanoví, jakým způsobem může k rozluce dojít, ale nejedná se o ustanovení práva na rozluky, nýbrž pouze o úpravu již existující praxe (srov. Dt 24,1-4). Jak později dotvrzuje Ježíš, nebyla rozluka věcí stanovenou od počátku (srov. Mt 19,8).

Uvedená pasáž Deuteronomia neuvádí žádné konkrétní důvody pro rozluky, pouze velmi obecně okolnosti, za kterých může muž ženu propustit: když žena u

---

⁵⁵ Srov. DOUGLAS. *Nový...*, str. 580.

⁵⁶ Srov. DE VRIES. *Židovské...*, str. 193.

svého muže „nenalezne přízeň, neboť na ní shledal něco odporného“ (Dt 24,1). Právo ženy propustit muže se vůbec nepřipouští.

Přirovnání Hospodinovy smlouvy (*berith*) se smlouvou manželskou (*berith*), spojené s tvrzením, že Hospodin „nenávidí zapuzení“ (Mal 2,14nn) je známkou rostoucí přísnosti na tomto poli.⁵⁷

O trvalosti manželství hovoří také mudroslovná literatura, např. Př 5,15-20.

Uzavření manželství u starozákonního lidu bylo rodinnou záležitostí, nikoliv věcí podléhající nějaké světské či náboženské autoritě a odehrávala se v soukromých domech, nikoliv v synagoze. Většinou bylo uzavření manželství mezi dvěma lidmi dohodou jejich rodin. V textu Gn 24,58 vidíme, že se rodina nevěsty zeptala na její souhlas s manželstvím, nelze to však považovat za běžnou praxi (srov. Tob 7,12n). Samotné manželství vznikalo zasnubami – vzájemným přijetím muže a ženy za manžela, resp. manželku, a následně uvedením manželky do domu manžela. Mezi těmito dvěma stupni uzavření manželství většinou uběhlo delší časové období.⁵⁸ Stejná praxe uzavírání manželství se uplatňovala i v době novozákonní.

V současném židovství se uzavření manželství řídí sekulárními předpisy země, v níž budoucí manželé žijí. Manželství není pojímáno jako něco svátostného a žehnání novomanželů, které při svatbě probíhá, nelze považovat za konstituční prvek manželství a není ani pro uzavření manželství nezbytné.⁵⁹

3.2 Manželství v Novém zákoně

Podobně jako ve Starém zákoně svědčí pro význam manželství v Božích očích přirovnávání vztahu mezi manžely ke vztahu Hospodina k jeho lidu, i v Novém zákoně nacházíme podobné analogie manželství a vztahu Krista a jeho církve (srov. Ef 5,22-33). To dává manželství důstojnost Bohem chtěného a zvláštním způsobem požehnaného životního stavu.

Současně však Nový zákon hovoří o manželství jako o čemsi časném, „pozemském“, jako o součásti života časného, která po druhém Kristově příchodu na Zem již nebude potřebná. (Srov. Mt 12,25)

⁵⁷ Srov. LÉON-DUFOUR. *Slovník...*, str. 324.

⁵⁸ Některé zdroje uvádějí roční lhůtu mezi zasnubami a počátkem společného života manželů. Zásnuby už ale fakticky znamenaly uzavření manželství, ne jen jeho příslib, jak je tomu v našem současném středoevropském chápání.

⁵⁹ Srov. DE VRIES. *Židovské...*, str. 201.

K významnému posunu dochází v pohledu na vztah mezi manželským a panenským životem. Oproti Starému zákonu, kde je Boží výzva k životu bez manželství a rodiny velmi výjimečnou, Nový zákon připouští, že pro zvláštní úkoly může být celibát pro křesťana Božím určením – sám Ježíš Kristus to vyjadřuje v Matoušově evangeliu těmito slovy:

„Učedníci mu řekli: Jestliže je to s mužem a ženou takové, pak je lépe se neženit.

On jim odpověděl: Ne všichni pochopí to slovo; jen ti, kterým je dáno. Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí; jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé; a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop.“ (Mt 19,10-12)

Ježíš tedy naznačuje, že zřeknutí se manželství a rodiny pro Boží království je něco velkého, co běžného člověka přesahuje – pochopí jen ti, jimž je to dáno Duchem Božím.

I podle Nového zákona je však běžnější manželský a rodinný život. Sám Ježíš Kristus svým způsobem žehná tomuto životnímu stavu svou účastí na svatbě v Káni Galilejské, kde se projeví jeho božská moc proměněním vody ve víno (srov. Jan 2,1-11).⁶⁰

Apoštol Pavel v 1. listu Korint'ánům hovoří o tom, že každý má ve věci životního stavu „od Boha svůj vlastní dar“ – někdo má žít jako svobodný, resp. vdova, někdo v manželství (srov. 1Kor 7,7-9). Na jiných místech pak podporuje manželství a povzbuzuje k jejich uzavírání (srov. 1Tim 5,14) a také nabádá nově pokřtěné, aby zůstávali v manželství s nevěřícím partnerem:

„Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem.“ (1Kor 7,14)

Vyučuje také manžele v tom, jaký má být jejich vzájemný vztah a společný život:

„V poddanosti Kristu se podřizujte jedni druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako

---

⁶⁰ Snad by se dalo říci, že Ježíš bere manželský svazek dvou lidí „za svou věc“, když v přijetí pozvání na tuto konkrétní svatbu přijímá pozvání na každou svatbu, na niž je snoubenci zván. Prostor, který apoštol Jan ve svém evangeliu věnuje této události, není jen prostou informací o prvním (veřejném) Ježíšově zázraku, ale má kromě jiných oblastí svůj přesah i do našeho uvažování o manželství.

církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny svým mužům. Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval, aby ji posvětil a očistil křtem vody a slovem; tak si on sám připravil církev slavnou, bez poskvrny, vrásky a čehokoli podobného, aby byla svatá a bezúhonná. Proto i muži mají milovat své ženy jako své vlastní tělo. Kdo miluje svou ženu, miluje sebe. Nikdo přece nemá v nenávisti své tělo, ale živí je a stará se o ně. Tak i Kristus pečuje o církev; vždyť jsme údy jeho těla.

‘Proto opustí muž otce i matku a připojí se k své manželce, a budou ti dva jedno tělo.’

Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev. A tak i každý z vás bez výjimky ať miluje svou ženu jako sebe sama a žena ať má před mužem úctu.“ (Ef 5,21-33)

Také apoštol Jan ukazuje na posvátnost a krásu manželství, když v knize Zjevení obrazně nazývá shromáždění Krista s jeho věrnými (svatými) v nebi „svatbou Beránkovou“. (srov. Zj 19,7.9)

O nerozlučitelnosti manželství mluví Ježíš zcela jednoznačně – manželství nelze rozloučit mimo případ cizoložství ze strany manželky:

„Tu k němu přišli farizeové a pokoušeli ho: Je dovoleno propustit manželku z jakékoli příčiny?

Odpověděl jim: Nečetli jste, že Stvořitel od počátku `muže a ženu učinil je´? A řekl: `Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo´; takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!

Namítnou mu: Proč tedy Mojžíš ustanovil, že muž smí propustit svou manželku tím, že jí dá rozlukový lístek?

Odpoví jim: Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. Od počátku to však nebylo. Pravím vám, kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží. (Mt 19,3-9)⁶¹

Také apoštol Pavel se vyjadřuje ve stejném smyslu, když píše v listu Římanům:

„Což nevíte, bratří – vždyť mluvím k těm, kteří znají zákon – že zákon panuje nad člověkem, jen pokud je živ? Vdaná žena je zákonem vázána k žijícímu manželovi; když však muž zemře, je zproštěna zákona manželství. Pokud je tedy její muž neživ, bude prohlášena za cizoložnici, oddá-li se jinému muži. Jestliže však manžel zemře, je

---

⁶¹ Analogicky Mk 10,2-12; Lk 16,18. Důvod, proč Mk a Lk pominuli výjimku týkající se cizoložství ženy, lze hledat v tom, že žádný Žid, Říman ani Řek nikdy nepochyboval, že na základě cizoložství může dojít k rozvodu, a evangelisté to brali jako samozřejmost. (Srov. DOUGLAS. *Nový...*, str. 582.)

svobodná od zákona, takže nebude cizoložnicí, když se oddá jinému muži.“ (Řím 7,1-3)

Dále v 1. listu Korint’anům uvádí ještě jeden možný důvod pro rozluky manželství, která je dnes obsažena v kanonickém právu jako tzv. *privilegium paulinum* – Pavlova výsada⁶²:

„Těm, kteří žijí v manželství, prikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští. Ostatním pravím já, a ne už Pán: Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští. A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem, jinak by vaše děti byly nečisté; jsou však přece svaté! Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázáni. Bůh nás povolal k pokoji.“ (1Kor 7,10-15)

Třetí výjimku lze vyvodit z textu na jiném místě 1. listu Korint’anům:

„Což nevíte, že nespravedliví nebudou mít účast v Božím království? Nemylte se: Ani smilníci, ani modláři, ani cizoložníci, ani nemravníci, ani zvrácení, ani zloději, ani lakomci, opilci, utrhači, lupiči nebudou mít účast v Božím království. A to jste někteří byli. Dali jste se však obmýt, byli jste posvěceni, byli jste ospravedlněni ve jménu Pána Ježíše Krista a Duchem našeho Boha.“ (1Kor 6,9-11)

Tento text je možné aplikovat na situaci druhého manželství nově pokřtěného člověka: pokud jako nevěřící žil v manželství, rozvedl se a znovu uzavřel manželství, je podle výše uvedených textů považován za cizoložníka. Pokud však takový člověk přijal křest, byl ospravedlněn „ve jménu Pána Ježíše Krista a Duchem našeho Boha“, jak píše sv. Pavel v tomto textu (verš 11) a nové manželství tedy nelze považovat za cizoložné.⁶³

Nový zákon nám tedy přináší především nový pohled na nerozlučitelnost manželského svazku, když oproti Starému zákonu jasně stanoví velmi výjimečnou a omezenou možnost rozluky manželství. Instituce manželství je v Novém zákoně

⁶² CIC/1983 kán. 1143 § 1: Manželství uzavřené mezi dvěma nepokřtěnými se rozlučuje Pavlovou výsadou (*privilegium paulinum*) ve prospěch víry strany, která přijala křesťanství a to samotným uzavřením nového manželství, pokud strana nepokřtěná odešla.

§ 2: Má se za to, že nepokřtěná strana odchází, jestliže nechce žít se stranou pokřtěnou nebo nechce s ní žít pokojně bez urážení Stvořitele, leč že by pokřtěná strana jí dala po přijetí křtu oprávněný důvod k odchodu.

⁶³ Srov. DOUGLAS. *Nový...*, str. 582.

povýšena na úroveň vztahu Krista a církve a tím se zásadně proměňuje pohled na manželství – již není jen věcí dvou lidí, resp. jejich rodin, ale je povýšeno na svátost.

Novozákonní pohled na dobrovolný život bez manželství posouvá uvažování o panenském životě na úroveň velkého tajemství mezi Bohem a člověkem.

4 Manželství v katolické církvi

Manželství je především vyústěním lásky, která chce přijmout druhého a darovat se mu. V něm se uskutečňuje touha po jednotě vložená Bohem do každého člověka. Uzavřením manželství a jeho dokonáním v tělesném úkonu vzájemného odevzdání se však tato láska nedochází svého vrcholu. Je úkolem manželů, aby svoji lásku nechali růst od lásky erotické k lásce agapické.⁶⁴

Manželská láska, která je prověřena všedními starostmi i radostmi a budována vzájemnou pomocí a sdílením všeho, co život přináší, je schopná sjednocovat a může sklízet také plody sexuálního spojení, které je příležitostí k nejintimnějšímu vzájemnému obdarování.

Kristus pozvedá manželskou lásku ke svátosti. Jako každá svátost je i manželství viditelným znamením Božího milosti, Božího konání v lidském životě. Manželství je jedinou svátostí, při které se nepoužívá žádná materie pro její zviditelnění (jako např. při křtu voda). Materií této svátosti jsou sami manželé a jejich láska. Uzavření manželství před zástupcem církve a svědky je potvrzením, že láska snoubenců je Bohem uznaná za lásku jeho.

Papež Lev XIII. prohlásil v roce 1880 o manželství, že „toto spojení muže a ženy mělo již ode dnů stvoření dvě skvělé vlastnosti, hluboce vtisknuté a vryté, jednotu a nerozlučitelnost.“⁶⁵

Otcové 2. vatikánského koncilu říkají, že: „Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle.“⁶⁶ A dále: „Původce všeho určil manželský svazek za počátek a základ lidské společnosti a svou milostí jej učinil velkou svátostí v Kristu a v církvi.“⁶⁷

Avšak přesto, že je manželství Bohem chtěné a od počátku zamýšlené, není jeho uzavření pro nikoho závazné a žádný člověk není k vstupu do manželství vázán žádným zákonem.

Jedním ze základních cílů manželství je plození a výchova dětí, přesto však ani manželství, které přes touhu manželů po potomcích zůstane bezdětné, nic neztrácí na své důstojnosti, hodnotě a nerozlučnosti.⁶⁸

---

⁶⁴ Srov. RUPNIK. *Adam...*, str. 39.

⁶⁵ Citováno z MARTINŮ. *Manželské...*, str. 10.

⁶⁶ GS 48.

⁶⁷ AA 11.

⁶⁸ Srov. GS 50.

Manželství má stát především na vzájemné lásce muže a ženy. Papež Jan Pavel II. napsal v apoštolské adhortaci *Familiaris consortio*:

„Křesťanské zjevení zná dva zvláštní způsoby, jak plně uskutečňovat povolání lidské osoby k lásce: manželství a panenství. To i ono je svým vlastním způsobem konkrétním uskutečněním nejhlubší pravdy o člověku, pravdy, že je *podle Božího obrazu*.“⁶⁹

V počátcích církve pod vlivem některých výroků sv. Pavla bylo za stav dokonalejší než manželství považováno panenství⁷⁰, což v některých případech vedlo až k velmi vyostřeným názorům proti manželství – např. manichejci bylo manželství vydáváno za ďáblovu dílo. Boží slovo i učení církevních Otců však jasně mluvilo ve prospěch manželství a bylo přijato celou Kristovou církví. Přetrval však pohled na manželství jako stav méně dokonalý než panenství. Např. Tridentský koncil vyslovil *anathema* proti těm, kdo by tvrdili, že manželství má přednost a že není lepší žít v panictví a bezženství než vstoupit do manželství. V podstatě až 2. vatikánský koncil postavil životní stav manželský a panenský na stejnou úroveň.

Pojem *panenství* však nemůžeme chápat pouze v „tělesném smyslu“. Panenství také „označuje člověka integrovaného v božskou lásku, který nemá již potřebu žádného erotického symbolu, aby zakoušel lásku a aby v ni uvěřil“⁷¹. Takový člověk už nemá *potřebu* být milován, ale *ví*, že je milován, žije zkušenost Boží lásky. Z tohoto pohledu je panenství stavem, ke kterému lze dospět cestou manželské lásky a i skrze celibát.⁷²

„Opravdová manželská láska je pozdvižena k účasti na božské lásce“, říká konstituce *Gaudium et spes*, a pokračuje v tom smyslu, že manželé jsou jakoby svěcení zvláštní svátostí⁷³ k tomu, aby jejich život byl vzájemným posvěcováním a společnou oslavou Boha.⁷⁴ Hovoří dále také o důstojnosti manželské sexuality, která byla člověku darována samým Stvořitelem nejen pro plození dětí, ale též pro vzájemné odevzdávání se a obdarování, a také o manželské čistotě (rozumí se jí manželská věrnost a sexualita, která neponižuje lidskou důstojnost), čímž manželský

---

⁶⁹ FC 11.

⁷⁰ Srov. např. 1Kor 7,34; naopak pro manželství hovoří např. 1Kor 7,9n, Žid 13,4.

⁷¹ RUPNIK. *Adam...*, str. 39.

⁷² Srov. tamtéž, str. 39.

⁷³ Srov. Pius XI., enc. *Casti connubii*: AAS 22 (1930), 583.

⁷⁴ Srov. GS 48.

intimní život chrání před jakýmkoliv snižováním na živočišnou úroveň.⁷⁵

Důležitým prvkem manželství je vedle vzájemné lásky také manželská věrnost, v církvi často zdůrazňovaná na základě biblického přirovnání vztahu Boha a jeho lidu k manželství. Z toho vycházel i papež Jan Pavel II., když napsal:

„Společenství lásky mezi Bohem a lidmi, základní obsah Zjevení a zkušenosti víry Izraele, je významným způsobem vyjádřeno manželským svazkem mezi mužem a ženou.

Proto také hlavní výrok Zjevení: *Bůh miluje svůj lid* je vysloven i v živých a konkrétních slovech, kterými si muž a žena projevují svou manželskou lásku. Jejich pouto lásky je obrazem a znamením smlouvy Boha s jeho lidem.

Naopak hřích, který může porušit manželskou smlouvu, je obrazem nevěrnosti lidu vůči jeho Bohu: modloslužba je prostituce, nevěra je cizoložství, neposlušnost k Zákonu je zrada snoubenecké lásky Pána. Nevěrnost Izraele však nezničí věčnou věrnost Pána, a proto je vždy věrná láska Božím příkladem nezbytnosti věrné lásky, jaká má být mezi manžely.⁷⁶

Úkolem církve je manželství podporovat a ochraňovat jako Boží dar člověku, církvi i společnosti. Z toho důvodu je potřebné, aby církev pečovala nejen o pastorační snoubenců a manželů, aby v tomto směru působila již na mládež, která se teprve rozhoduje pro svou budoucí životní cestu a o manželství a výběru vhodného protějšku zatím jen vzdáleně přemýšlí.

Jelikož není manželství jen soukromou záležitostí dvou lidí, ale dlouhodobým životním stavem, který se týká nejen manželů samých, ale také jejich dětí, ostatní rodiny, okolí, i církve a celé společnosti, je nutné, aby církev stanovila poměrně podrobnou právní úpravu uzavírání manželství a dalších okolností manželského života i jeho ukončení⁷⁷.

4.1 Současný pohled církve na manželství

V platném Kodexu kanonického práva **latinské církve** (CIC/1983) najdeme

---

⁷⁵ Srov. GS 51.

⁷⁶ FC 12.

⁷⁷ V otázce ukončení manželského života se latinská a východní tradice zcela shodují: Z povahy manželství plyne jeho nerozlučitelnost a za „ideální“ způsob ukončení se považuje úmrtí jednoho z manželů. Existují-li oprávněné důvody, může dojít k přerušení či ukončení manželského soužití, avšak při zachování trvání manželství – srov. CIC kán. 1151-1155 a CCEO kán. 863-866. Ve výjimečných případech může dojít i ke zrušení platného manželství, jak to stanoví CIC kán. 1152-1150 a CCEO kán. 854-862.

následující definici manželství:

„Manželský svazek, kterým **muž a žena** mezi sebou uzavírají nejvnitřnější **společenství celého života**, zaměřené svou povahou na **prospěch manželů** a na **zplození a výchovu dětí**, je **mezi pokřtěnými** povýšen Ježíšem Kristem na **svátost**.“⁷⁸

Tato definice manželství vychází z formulace konstituce 2. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, č. 48:

Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný; tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra a rozličné cíle. To všechno má nesmírnou důležitost pro pokračování lidského rodu, pro rozvoj osobnosti jednotlivých členů rodiny a jejich věčný osud, pro důstojnost, stálost, mír a blaho rodiny i celé lidské společnosti. Svou přirozenou povahou jsou manželství a manželská láska zaměřeny k zplození a výchově dětí, což je vrchol a koruna manželské lásky. A tak muž a žena, kteří díky manželskému svazku "nejsou už dva, ale jedno tělo" (Mt 19,6), prokazují si důvěrným spojením svých osob a činností vzájemnou pomoc a službu, zakoušejí smysl své jednoty a stále plněji ji dosahují. Toto důvěrné sjednocení, jakožto vzájemné darování dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu. (...)

Kodex kanonického práva **východních církví** má definici vlastní:

„Manželský svazek je **ustanoven Stvořitelem** a řízen jeho zákony, a je skrze neodvolatelný osobní souhlas ustanoveno **celoživotní společenství** mezi mužem a ženou, svojí přirozenou povahou je určen k **dobru manželů** a k **zplození a výchově dětí**.“⁷⁹

V následujícím paragrafu stejného kánonu pak CCEO připomíná shodně s CIC/1983 svátostnost manželství a dále také, podobně jako CIC/1983, uvádí v těsné souvislosti se samotnou definicí manželství jeho podstatné vlastnosti.

Obě definice vyjadřují v zásadě stejnou věc – manželství je společenství muže a ženy, je to společenství celoživotní a mezi dvěma pokřtěnými má svátostnou povahu, která manželům zajišťuje zvláštní požehnání a skrze milost svátosti je posvěcuje a

⁷⁸ CIC/1983 kán. 1055 § 1; srov. GS 48.

⁷⁹ CCEO kán. 776 § 1.

posiluje.⁸⁰

Definici z CIC/1983 cituje také Katechismus katolické církve v úvodu článku o svátosti manželství a dále hovoří o postavení manželství v Božím plánu a dalších okolnostech, týkajících se manželství a manželského života.

Nezbytným prvkem pro vznik manželství je **souhlas** obou novomanželů. Tento musí být svobodný, tj. musí být dán bez donucování, a nesmí mít překážky plynoucí z přirozeného nebo církevního zákona.⁸¹ Takovýto souhlas nemůže nahradit žádná lidská moc a bez něj tedy manželství nemůže vzniknout.⁸² O manželském souhlasu obšírněji pojednává kapitola 6.

Není jistě bez zajímavosti podívat se také na termín, který je v kanonickém právu užíván pro manželství: *matrimonium*. Publikace Manželské právo církve katolické vydaná v roce 1930 jej vysvětluje následně: výraz *matrimonium* vychází ze slovního spojení *matris munium* – úkol matky. Podle Řehoře IX. je to proto, že dítě potřebuje více péči matky než otce, „jevíc se jí před porodem obtížným, při něm bolestným, po něm pracným“, a proto je vhodnější manželské spojení muže a ženy nazývat *matrimonium* než *patrimonium*.⁸³

4.2 Podstatné vlastnosti manželství

Podstatné vlastnosti manželství definují CIC/1983 a CCEO shodně. Jsou jimi „jednota a nerozlučitelnost, které v křesťanském manželství nabývají zvláštní stálosti z důvodu svátosti“⁸⁴. Stejně na toto téma hovoří také Katechismus katolické církve: „Láska manželů ze své přirozenosti vyžaduje jednotu a nerozlučitelnost jejich

---

⁸⁰ Za velmi důležitý prvek obou zmíněných definic považuji formulaci cíle manželství: na prvním místě je uvedeno dobro (prospěch) manželů, tedy zaměření manželů na sebe navzájem, a plození dětí „až“ na místě druhém. Stále ještě u mnohých katolíků přetrvává představa, že plození dětí je nejdůležitější, ne-li jediný cíl a důvod manželského života, občas se dokonce i dnes můžeme setkat s názorem, že sexuální styk v manželství je možný pouze za účelem zplození dítěte, jinak je hříchem.

Velmi zjednodušeně je možné říci, že pohled na manželství jako na „zdroj potomstva“ přináší mnoho neshod, rozkolů a manželských krizí v době, kdy pomine v životě manželů období vhodné k přivádění dětí na svět, děti dorostou do věku dospělosti a osamostatní se a manželství tak z tohoto pokřiveného úhlu pohledu ztrácí svůj smysl. Také případná nezaviněná bezdětnost se z tohoto pohledu stává pro manžele kamenem úrazu a často i důvodem rozpadu jejich manželství. Podle mých zkušeností je velmi důležité v pastoraci snoubenců a manželů zdůrazňovat nutnost zaměření manželů na sebe navzájem, tedy ukazovat cíl manželství v dobru obou. Plození dětí a jejich výchova pak plyne jako přirozený a neoddělitelný důsledek manželské lásky.

⁸¹ Srov. KKC 1625.

⁸² Srov. KKC 1628.

⁸³ Srov. MARTINŮ. *Manželské...*, str. 7.

⁸⁴ CIC/1983 kán. 1056.

společenství, jež zahrnuje celý jejich život.“⁸⁵

Nejde o žádnou objevnou skutečnost posledních desetiletí, nýbrž o formulaci navazující na dlouhou tradici potvrzenou již v CIC/1917, kán. 1013 § 2.⁸⁶

Jednota

Jednota manželů znamená sdílení všeho, co život přináší.⁸⁷

Z požadavku jednoty jako podstatné vlastnosti manželství plyne také oprávněnost odmítání polygamie, resp. polyandrie. Má-li být v manželském svazku přítomna jednota, není možné, aby jeden z manželů svoji manželskou lásku a život dělil mezi více protějšků.

„Jednota manželství, kterou Pán potvrdil, se také jasně projevuje stejnou osobní důstojností ženy i muže, kterou je třeba uznávat ve vzájemné a plné lásce. Polygamie (mnohoženství) odporuje této stejné důstojnosti a manželské lásce, jež je jediná a výlučná.“⁸⁸

Pokud bychom zůstávali u dříve zdůrazňovaného smyslu manželství především v plození dětí, byla by polygamie snad i obhajitelná – není problém, aby jeden muž počal potomky s více ženami ve stejném období. Avšak sdílení celého života s více manželkami není možné, aniž by byla porušena jednota manželského života.

Nerozlučitelnost

Nerozlučitelnost předpokládá stálost a poukazuje na dobu trvání manželství – do konce pozemského života.⁸⁹

„Manželská láska ze své přirozenosti vyžaduje od manželů neporušitelnou věrnost. Je to důsledek toho, že se manželé sobě navzájem darovali. Láska chce být definitivní. Nemůže být „až do nového rozhodnutí“. Toto důvěrné sjednocení, jakožto vzájemné darování se dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu.“⁹⁰

Nerozlučitelnost manželství brání ukončení manželství v důsledku lidské vůle a chrání tak manžele samotné, potažmo i potomky, kteří se v manželství narodili a mají

---

⁸⁵ KKC 1644.

⁸⁶ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 17.

⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 17.

⁸⁸ KKC 1645.

⁸⁹ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 17.

⁹⁰ KKC 1646-1647.

právo na výchovu a starostlivost obou rodičů. Platně uzavřené manželství nelze církevně rozvázat podobným způsobem, jako to umožňuje právní řád většiny států, tedy rozvodem. Ve shodě s manželským slibem tedy manželství trvá, „dokud nás smrt nerozdělí“. Jejím nejhlubším zdůvodněním je věrnost Boha jeho smlouvě a Krista jeho církvi. Svátost manželství opravňuje manžele, aby představovali takovou věrnost a vydávali o ní svědectví. Svátost dává nerozlučitelnosti manželství nový a hlubší význam.⁹¹

Požadavek jednoty a nerozlučitelnosti manželství vychází přímo z jeho podstaty a bez nich by manželství nebylo tím, čím má být. Odmítání těchto vlastností manželství by v důsledku znamenalo neplatnost manželství.⁹²

4.3 Manželství jako instituce

Z předcházejícího textu by se mohlo zdát, že pohled katolického západu a východu na manželství je v podstatě shodný. To však platí, pouze pokud jde o definici manželství a jeho podstatných vlastností. Ve chvíli, kdy pro označení manželství použijeme výraz „instituce“, narazíme na výrazné rozdíly.

Zatímco latinská církev nahlíží na manželství jako na právní instituci, která má charakter dvoustranně uzavřené smlouvy, ve východních církvích je kladen důraz především na pneumatologický rozměr manželství. Pokud východ hovoří o manželství jako smlouvě, pak se jedná o zcela jiné pojetí, jak si ukážeme dále.

Konstitutivním prvkem však na obou stranách stále zůstává souhlas nupturientů, kterým se jeden druhému odevzdávají v nezrušitelném společenství lásky a věrnosti.

Pohled latinské církve

Podle pojetí latinské církve je manželství právní instituce, což znamená, že jeho obsah, vznik a zánik určuje právní norma. Má charakter smlouvy (*contractus*), kterou uzavírají muž a žena oboustranným právním úkonem – manželskými sliby. Jedná se o smlouvu svého druhu – posvátnou smlouvu, kterou nelze považovat za analogickou

---

⁹¹ Je zde samozřejmě možnost užití *privilegia paulina* nebo *privilegia petrina*, avšak to jsou natolik specifické případy s tématem práce nesouvisející, že nepovažuji za potřebné se jimi v této práci podrobně zabývat.

⁹² Podrobněji viz pojednání o nedostatcích manželského souhlasu v kapitole 5.3.

se smlouvou, ve které by šlo pouze o majetek nebo podobné záležitosti.⁹³ Po II. vatikánském koncilu se klade větší důraz na posvátnost manželské smlouvy, proto se místo označení *contractus* začíná používat termín *foedus* – posvátná smlouva (termín převzatý ze Septuaginty).⁹⁴ Obsah této smlouvy je dán Stvořitelem a Vykupitelem, smluvní strany se zavazují na celý život a nemají právo od této smlouvy odstoupit.⁹⁵

Účinky manželství, jak o nich hovoří církevní právo, jsou jen částí celého dopadu uzavření manželství na život člověka v oblasti psychické, duchovní či praktické. Kodex se pochopitelně zabývá jen účinky v právní rovině:

- vzniká trvalé a výlučné pouto mezi mužem a ženou, tzv. *matrimonium in facto esse*,
- vzniká trvalá svátost manželského života posvěcující manžele a jejich společný život,
- muž a žena jsou si rovni, co se týká manželských práv a povinností,
- v případě rodičovství mají oba rodiče právo a povinnost vychovávat své děti.

Dále také kodex v hlavě týkající se účinků manželství obsahuje předpisy ohledně stanovení otcovství a legitimity či nelegitimnosti dětí.⁹⁶

Pohled východních katolických církví

Východní teologie pohlíží na manželství především jako na ikonu spojení Krista a církve, jak to nacházíme u sv. Pavla (srov. Ef 5,21-33). Proto na rozdíl od latinské církve není manželství v pojetí východních katolických církví dvoustrannou smlouvou (*contractus*) uzavíranou mezi mužem a ženou, ale jedná se především o náboženský úkon, kterým manželé „takřka vstupují do smlouvy založené Bohem“⁹⁷.

Východní právo nehovoří o manželské smlouvě (*contractus matrimonialis*), ale o slavení či žehnání manželství (*matrimonium celebrare, benedicere*). To je také zdůrazněno nutností přítomnosti biskupa či kněze při uzavírání manželství, o čemž bude řeč dále.

CCEO se nikde nezabývá právními účinky manželství, jak to činí CIC/1983 v

---

⁹³ Srov. TRETERA. *Církevní právo*, str. 173.

⁹⁴ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 15.

⁹⁵ Srov. tamtéž.

⁹⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1134-1140.

⁹⁷ DVOŘÁČEK. *Úvod...*, str. 52.

kánonech uvedených v předchozí kapitole.

4.4 Forma uzavírání církevního manželství v historii

V počátcích křesťanství nebyly stanoveny žádné speciální církevní svatební obřady a křesťané se řídili všeobecně panujícími zvyklostmi místa, kde žili. Křesťané ze židovství uzavírali manželství podle židovských tradic (viz výše), křesťané z pohanství pak podle svých vlastních. K těmto tradičním formám svatby se u křesťanů připojovaly modlitby a požehnání.

O uzavírání manželství u Židů jsem se zmínila již dříve. V římské antické kultuře sice probíhaly zasnuby podobně jako u Židů, ale nebyly počátkem manželství, nýbrž pouze jeho příslibem. Samotná svatba měla charakter náboženské a rodinné slavnosti, klíčovým momentem vzniku manželství byl souhlas obou snoubenců. Společný život začínal tímto momentem. U germánských kmenů byl vznik manželství delším, mnohdy několikaletým procesem, který začínal žádostí muže o ruku ženy (otce nevěsty žádal buď ženich sám, nebo jeho otec). Následovaly zasnuby a předání věna rodině ženy. Později byla žena předána muži, čímž začal společný život a uzavírání manželství bylo završeno.⁹⁸

Postupně se v církvi vyvinula svatební liturgie, kolem r. 200 se u Tertuliána nacházejí první zmínky o církevních obřadech uzavírání manželství. Nebylo však závazné uzavřít manželství před církví, nadále se mohlo bez problémů manželství uzavírat i soukromě v rodině, dokonce i tajně, beze svědků. Tato praxe přetrvala další staletí. Na IV. lateránském koncilu v r. 1215 bylo zakázáno uzavírání tajných sňatků⁹⁹ a byla nařízena povinnost uzavírat manželství před duchovním a svědky, aby se předešlo problémům, ke kterým docházelo, když bylo potřeba prokázat, že si manželé vyměnili souhlas, tedy že manželství skutečně vzniklo. Povinnost vést matriky v té době neexistovala a byla zavedena až Tridentským koncilem, proto byl sňatek za přítomnosti svědků jedinou možností, jak zajistit prokazatelnost uzavření manželství.

Na východě se manželství uzavíralo kromě souhlasu i zasnubami, a to buď

⁹⁸ Srov. KAŠNÝ. *Uzavírání...*, str. 31.

⁹⁹ V tomto případě se jedná o tajné sňatky beze svědků, tzv. *klandestinské manželství*, nikoliv o manželství uzavřené tajně, ale kanonickou formou, tedy za účasti zástupce církve a svědků, kteří však o tom zachovávají mlčenlivost a manželství je zapsáno pouze ve zvláštní matrice uchovávané v tajném diecézním archivu, které je i podle současné kanonické úpravy dovoleno uzavřít se svolením místního ordináře. Srov. CIC/1983 kán. 1130-1133. Uvedený zákaz však nebyl dodržován, proto byla *klandestinská manželství* na Tridentském koncilu prohlášena za neplatná.

církevním obřadem zasnub, nebo písemnou dohodou o předání věna (arrhy).¹⁰⁰

Nedodržování veřejné formy sňatku vedlo k tomu, že Tridentský koncil dekretem *Tametsi* v roce 1563 závazně ustanovil jako jedinou možnost uzavření manželství v kostele před zástupcem církve a dvěma svědky. Jakákoliv jiná forma znamenala jeho neplatnost. Tyto právní formalities nutné pro uzavření platného manželství přetrvávaly v kanonickém právu až do dnešní doby.¹⁰¹ V r. 1907 přebírá tridentskou formu dekret papeže Pia X. *Ne temere* a o deset let později promulgovaný Kodex kanonického práva ji obsahuje také¹⁰². S mírnou úpravou tento kánon přebírá i v současnosti platný CIC/1983¹⁰³ i CCEO¹⁰⁴, stanoví však také výjimečné případy, kdy nedodržení kanonické formy nezpůsobí neplatnost manželství¹⁰⁵.

Nelze v této souvislosti pominout ani skutečnost, že přibližně ve stejné době se začala jurisdikce nad manželstvím, kterou dosud držela v rukou výhradně církev, přesouvat do civilního práva. Jako první možnost civilního sňatku zavedlo Holandsko (nejprve fakultativně, od r. 1792 obligatorně), postupně následovaly další evropské země.

U nás byl teprve v r. 1868 umožněn tzv. nouzový civilní sňatek pro páry, které nemohly uzavřít sňatek církevní, ale civilní právo uzavření jejich manželství nebránilo, a v r. 1870 pak civilní sňatek pro snoubence nehlásící se k žádné církvi. V r. 1919 byly církevní a civilní sňatek postaveny na roveň jako dvě možné alternativy uzavření manželství.¹⁰⁶

V době komunistické totality byl jedinou možností, jak uzavřít před státem platné manželství, civilní sňatek. Uzavření manželství před církví bylo podle zákona o právu rodinném č. 265/1949 Sb. a pak i zákona o rodině č. 94/1963 Sb. přípustné jedině v případě, že došlo nejdříve ke sňatku „na úřadě“, jinak hrozil oddávajícímu knězi dokonce trest odnětí svobody. Navíc manželství uzavřená v některé ze zemí, v nichž měl církevní sňatek i civilněprávní účinky, byla podle našich zákonů považována za neplatná.

V r. 1992 se československé právo vrátilo k prvorepublikové úpravě uzavírání manželství a novelou zákona o rodině zákonem č. 234/1992 Sb. od 1. července 1992

¹⁰⁰ Srov. DVOŘÁČEK. *Il divorzio...*, str. 16n.

¹⁰¹ Srov. KAŠNÝ. *Uzavírání...*, str. 37.

¹⁰² CIC/1917 kán. 1094: Platná jsou pouze ta manželství, která se uzavírají před farářem nebo místním ordinářem, nebo knězem od jednoho z nich zmocněným, a alespoň dvěma svědky.

¹⁰³ CIC/1983 kán. 1108 vypouští ze zmínky o svědcích slovo „alespoň“, čímž upřesňuje požadovaný počet svědků na dva, a dále přidává možnost delegování jáhna.

¹⁰⁴ CCEO kán. 828 § 1.

¹⁰⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1116 § 1, CCEO kán. 832, 834 § 2.

¹⁰⁶ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 37.

opět umožnilo snoubencům svobodnou volbu, zda chtějí uzavřít sňatek před státem nebo před církví.

4.5 Uzavírání církevního manželství v současnosti

Kodex kanonického práva obsahuje poměrně širokou úpravu manželského práva, která vymezuje formu uzavírání manželství, překážky bránící uzavření manželství, účinky manželství, náležitosti manželského souhlasu a další oblasti, které zahrnuje tato část kanonického práva. Jedná se o staletými precizně propracovaný subsystém kanonického práva, který se stal vzorem pro zpracování manželského zákonodárství moderních států.¹⁰⁷

Latinské a východní manželské právo se v některých oblastech stoprocentně shodují, v jiných se vyskytují menší či větší odchylky, ale existují i takové oblasti manželského práva, ve kterých se diametrálně liší. Některé aspekty kanonického práva v pojetí východu a západu si porovnáme v následujícím textu.

Překážky vylučující manželství

V této oblasti se CIC/1983 a CCEO liší jen minimálně. Oba shodně považují za překážku manželství takovou vlastnost či situaci, která činí osobu nezpůsobilou zavřít manželství.¹⁰⁸ Některé překážky jsou odstranitelné dispencí¹⁰⁹, přičemž příslušné kánony vždy specifikují, komu náleží pravomoc udělit dispencí od té které překážky. Udělit dispencí je možné jen u překážek církevního práva, překážky božského práva jsou absolutně nedispencovatelné.

Patrně nejvýraznějším rozdílem mezi CIC/1983 a CCEO v oblasti manželských překážek je **překážka únosu**. Zatímco CIC/1983 kán. 1089 hovoří pouze o únosu ženy, CCEO kán. 806 vztahuje tuto překážku na oba nupturienty – muže i ženu, jelikož nespécifikuje pohlaví uneseného a hovoří o „osobě“.

Další rozdíly najdeme v překážkách **švagrovství**¹¹⁰, **veřejné počestnosti**¹¹¹ a **duchovního příbuzenství** mezi křesťním kmotrem, pokřtěným a jeho rodiči¹¹². Poslední uvedenou překážku znal také CIC/1917, z CIC/1983 však byla vypuštěna.

¹⁰⁷ Srov. HRDINA. *Kanonické právo*, str. 293.

¹⁰⁸ Srov. CIC/1983 kán. 1073 a CCEO kán. 790 § 1.

¹⁰⁹ Dispencí se rozumí zbavení závaznosti církevního zákona pro určitý odůvodněný případ. Blíže viz CIC/1983 kán. 85, resp. CCEO kán. 1536-1539.

¹¹⁰ Srov. CIC/1983 kán. 1092 a CCEO kán. 809.

¹¹¹ Srov. CIC/1983 kán. 1093 a CCEO kán. 810.

¹¹² Srov. CCEO kán. 811.

Zatímco CCEO obsahuje ustanovení o neplatnosti manželství i v případě, kdy je vylučující překážka pouze jednostranná¹¹³, CIC/1983 toto nijak neupravuje, protože se jedná o samozřejmost vyplývající z povahy překážek.

Zavádění nových překážek je podle CIC/1983 ve výhradní pravomoci papeže, podle CCEO je možné je z velmi vážných důvodů určit partikulárním právem jednotlivých církví *sui iuris*, avšak jen po konzultaci s apoštolským stolcem a s biskupy těch církví *sui iuris*, kterých by se zavedení nové překážky mohlo dotknout.

4.6 Forma uzavírání manželství

Otázka formy uzavření sňatku je mnohem závažnější ve východních církvích než v církvi latinské.

CIC/1983 sice stanoví **řádnou formu**, avšak neváže k ní platnost uzavření manželství, nýbrž pouze jeho dovolenost. Pro platnost jsou nutné pouze nezbytné podmínky: souhlas obou nupturientů, asistence zástupce církve, přítomnost dvou svědků. Ostatní okolnosti, které CIC/1983 uvádí, jako např. místo či forma vykonání obřadu, platnost manželství neovlivňují.¹¹⁴

Ve východním právu je na formu svátostného obřadu kladen mnohem větší důraz a na jejím dodržení závisí platnost uzavíraného manželství. CCEO vyžaduje pro platnost manželství jeho uzavření „posvátným obřadem“, při kterém asistuje a žehná kněz.¹¹⁵

Není bez zajímavosti, že dispenz od formy může v latinské církvi udělit místní ordinář¹¹⁶, kdežto ve východních církvích je vyhrazena Apoštolskému stolci anebo patriarchovi a uděluje se jen v případě velmi vážných důvodů¹¹⁷. I to ukazuje na velký význam svátostného obřadu ve východní tradici.

Podstatné rozdíly můžeme vidět při porovnání požadavků na **zástupce církve** při uzavírání manželství podle CIC/1983 a CCEO a také důvodů jeho přítomnosti.

KKC říká, že svátost manželství si udělují novomanželé navzájem vyjádřením svého souhlasu před zástupcem církve a dvěma svědky:

---

¹¹³ Srov. CCEO kán. 790 § 2.

¹¹⁴ Srov. CIC/1983 kán. 1115, 1119, 1120.

¹¹⁵ Srov. CCEO kán. 828.

¹¹⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1121 § 3.

¹¹⁷ Srov. CCEO kán. 835.

„Podle latinské tradice si novomanželé jako služebníci Kristovy milosti navzájem udělují svátost manželství tím, že před církví vyjádří svůj souhlas. Podle tradice východních církví jsou biskupové nebo kněží svědky vzájemného souhlasu snoubenců, ale rovněž jejich požehnání je nutné k tomu, aby svátost byla platná.“¹¹⁸

CIC/1983 i CCEO shodně stanoví jako jednu z podmínek platnosti manželství přítomnost (asistenci) zástupce církve a dvou svědků při jeho uzavírání. Z rozdílného pojetí instituce manželství, jak bylo popsáno výše, však plynou rozdíly jednak v osobě možného zástupce církve a také v důvodech jeho přítomnosti a jeho úkolu při uzavírání manželství.

- ***Zástupce církve při sňatku v latinské církvi***

CIC/1983 stanoví: aby bylo uzavření manželství platné a dovolené¹¹⁹, musí být uzavřeno „před místním ordinářem nebo farářem anebo před knězem či jáhnem¹²⁰ delegovaným od jednoho z nich“¹²¹, který uzavření manželství **asistuje jako kvalifikovaný svědek**, přijímá jménem církve od novomanželů jejich vzájemný souhlas a následně jim žehná. Toto požehnání nemá vliv na platnost manželství.

Právo však pamatuje i na situace, kdy je nedostatek kněží a jáhnů, a umožňuje v odůvodněných případech delegovat k asistování při uzavírání manželství také vhodného laika. To může učinit místní ordinář, je k tomu však zapotřebí dovolení Svátého stolce.¹²² Není-li možné zajistit přítomnost zákonného asistujícího, je dovoleno uzavřít sňatek před kterýmkoliv knězem či jáhnem.¹²³

Vzhledem k tomu, že udělovateli svátosti jsou si nupturienti navzájem, není přítomnost zástupce církve (asistenta) ve skutečně odůvodněných případech pro platnost manželství nevyhnutná.

Na zvláštní situace, kdy není možné uzavřít manželství před zástupcem církve, myslí kánon 1116, který upravuje výjimky:

„Jestliže osoba, která ve shodě s předpisy práva je příslušná (kompetentní) k asistování, je nedosažitelná nebo není možno se na ni obrátit bez velké obtíže, pak ti, kdo chtějí uzavřít manželství, mohou je platně a dovoleně uzavřít před samotnými svědky:

§ 1. v nebezpečí smrti,

¹¹⁸ KKC 1623.

¹¹⁹ O dovolenosti sňatku s ohledem na asistujícího zástupce církve viz CIC/1983, kán. 1114-1115.

¹²⁰ Tretera v této souvislosti připomíná, že podle principu subsidiarity by svatební obřady i přípravu na manželství měli vést přednostně jáhnové. Srov. TRETERA. *Církevní právo*, str. 178.

¹²¹ CIC/1983, kán. 1108.

¹²² Srov. CIC/1983, kán. 1112.

¹²³ Srov. TRETERA. *Církevní právo*, str. 179.

§ 2. mimo nebezpečí smrti jedině tehdy, jestliže se rozumně předvídá, že tyto okolnosti budou trvat nejméně jeden měsíc.“¹²⁴

Uvedený kánon dále stanoví, že je-li v těchto výjimečných případech dosažitelný jakýkoliv kněz či jáhen bez kompetence asistovat uzavření manželství, má být přítomen sňatku zároveň se dvěma svědky.

Takto uzavřené manželství má být co nejdříve ohlášeno příslušnému faráři, aby je mohl zanést do matriky.

- ***Zástupce církve při sňatku ve východních církvích***

Z výše citované formulace Katechismu katolické církve zřejmě vychází často se objevující mylný názor, že v latinské církvi si udělují manželství muž a žena navzájem, kdežto ve východních církvích je udělovatelem svátosti biskup či kněz.

CCEO v článku IV – O formě uzavírání manželství stanoví, že „platná jsou jen ta manželství, která jsou uzavírána posvátným obřadem před místním ordinářem anebo místním farářem anebo knězem, kterému je udělena pravomoc požehnat sňatek a dvěma svědky“¹²⁵ a že „za posvátný obřad se pokládá takový obřad, při kterém kněz **asistuje a žehná**“¹²⁶.

I tento kodex však stanoví výjimky shodné s CIC/1983 kán. 1116 § 1, tedy že v nebezpečí smrti a mimo nebezpečí smrti v případě, kdy lze předpokládat, že vhodný kněz nebude dosažitelný déle než jeden měsíc, je možno platně a dovoleně uzavřít manželství jen před dvěma svědky.¹²⁷ Stanoví však navíc, aby novomanželé co nejdříve přijali požehnání manželství knězem.¹²⁸

Je tedy zřejmé, že i ve východním pojetí jsou si udělovateli svátosti novomanželé navzájem a že konstitutivním prvkem manželství je jejich vzájemný souhlas, nikoliv požehnání zástupce církve. V opačném případě by nebylo v nebezpečí smrti možné uzavřít manželství bez přítomnosti asistujícího kněze. Nicméně i v tomto případě je potřeba, aby následně kněz manželství požehnal. Požehnání jako nedílná součást svátostného obřadu je nezbytným prvkem kanonické formy uzavření manželství, a proto je také nutné pro jeho platnost.

Na požadavcích na osobu zástupce církve při uzavření manželství se opět

---

¹²⁴ CIC/1983, kán. 1116 § 1.

¹²⁵ CCEO, kán. 828 § 1.

¹²⁶ CCEO, kán. 828 § 2.

¹²⁷ Srov. CCEO, kán. 832 § 1.

¹²⁸ Srov. tamtéž, § 3.

ukazuje již dříve zmiňovaný rozdíl v pojetí východní a latinské tradice, kdy východ vnímá manželství především jako svátost, kdežto západ jako smlouvu (i když posvátnou smlouvu – *foedus* – viz kapitola 4.3). Proto v latinské církvi může sňatku asistovat i pověřený laik, kdežto ve východním pojetí je pro platnost manželství nutné požehnání kněze či biskupa.

5 Manželský souhlas

Pro vznik platného církevního manželství má nenahraditelný význam svobodný souhlas obou osob, které manželství uzavírají. Je to **konstitutivní prvek manželství** a v případě jeho absence nebo neúplnosti manželství nemůže vzniknout.

Nejde však jen o požadavek církevního práva. Nezbytnost manželského souhlasu plyne z práva přirozeného. Podmínku souhlasu obou nupturientů obsahuje např. také text Všeobecné deklarace lidských práv, kterou přijalo valné shromáždění OSN v roce 1948: „Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.“¹²⁹

Ve stejném článku Deklarace se hovoří také o stejném právu všech lidí na uzavření manželství a o rovných právech obou manželů.

Již v počátcích křesťanství byl církví z římského práva převzat názor, že pro vznik manželství je nutný souhlas nupturientů: „Manželství nevytváří soulož, ale souhlas.“ (Domitius Ulpianus¹³⁰)

Existoval však také druhý názorový proud, který vycházel z germánských zvyků¹³¹ a posouval vznik manželství až do okamžiku, kdy bylo konzumováno, tedy došlo po manželském slibu mezi manželi k pohlavnímu styku.

V roce 866 papež Mikuláš I. s apoštolskou autoritou vyhlásil, že manželství vzniká ve chvíli manželského slibu, přesto však spory na toto téma pokračovaly dále a ve 12. st. byly uvedené názory formulovány a bráněny dvěma školami: pařížská škola hájila římskou tradici, boloňská škola tradici germánskou. Papež Alexandr III. rozpor vyřešil následně: **nerozlučitelné manželství vzniká v momentě manželského slibu, ale za určitých podmínek je možné vzít souhlas zpět, pokud manželství nebylo ještě konzumováno** (tj. nedošlo k jeho završení intimním stykem manželů).¹³²

Ve stejném duchu je postavena i současná kodexová úprava kanonického práva jak v CIC/1983, tak v CCEO. Oba kodexy také stanoví, jaké podmínky musí manželský souhlas splňovat, aby bylo manželství církevně platné. Ve většině ustanovení v této věci se shodují, avšak najdeme zde i výrazné rozdíly, na které upozorním později.

---

¹²⁹ Všeobecná deklarace lidských práv, článek 16.

¹³⁰ Domitius Ulpianus byl významný římský právník žijící na přelomu 2. a 3. st.

¹³¹ Blíže viz kapitola 4.4.

¹³² Srov. KAŠNÝ. *Uzavírání...*, str. 33.

Při srovnání příslušných kánonů týkajících se manželského souhlasu v CIC/1917 a v současné legislativě nacházíme jistý posun. Vzhledem k pokroku v teologii a s přihlédnutím k dalším humanitním oborům, které přispívají k hlubšímu poznání lidské psychiky, byly v CIC/1983 nově formulovány kánony věnované manželskému souhlasu a jeho nedostatkům. Patří sem např. závažný nedostatek soudnosti, psychická neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti či podvod. Tyto důvody se při prokazování nedostatečnosti manželského souhlasu uplatňovaly již před jejich zařazením do kodexové úpravy v CIC/1983, jelikož vyplývají přirozeného práva.¹³³

Manželský souhlas jako konstitutivní prvek manželství je také právním úkonem, který se řídí planým kanonickým právem. Podmětem manželského souhlasu je osoba, která souhlas vyslovuje,

5.1 Manželský souhlas jako právní úkon dle CIC/1983 a CCEO

Jelikož uzavření manželství je také právním úkonem, je nutné vzít v potaz také všeobecné ustanovení kanonického práva k platnosti takového úkonu. CIC/1983 stanoví:

K platnosti právního úkonu se žádá, aby byl vykonán osobou k tomu schopnou a obsahoval všechny konstitutivní podstatné prvky a měl také náležitosti a splňoval požadavky žádané právem k platnosti úkonu. Právní úkon, jehož vnější prvky jsou řádně vykonány, se pokládá za platný. Úkon vykonaný pod vlivem vnějšího násilí, jemuž se osoba nemohla ubránit, se pokládá za nevykonaný (za neplatný). Úkon vykonaný pod vlivem těžkého nespravedlivě vyvolaného strachu nebo za pomoci podvodu je platný, leč by právo stanovilo něco jiného. Může být však zrušen rozsudkem soudce buď na žádost poškozené strany nebo jejich zákonných nástupců nebo z moci úřadu. Úkon učiněný z nevědomosti nebo z omylu, týkající se podstaty úkonu nebo splnění podmínky žádané k platnosti, je neplatný. Jinak, nestanoví-li právo něco jiného, platí, ale úkon vykonaný z nevědomosti nebo omylu může být základem pro žalobu o zneplatnění podle předpisů práva.¹³⁴

Východní právo se vyjadřuje o právních úkonech trochu jinými slovy, ale ve

---

¹³³ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 96.

¹³⁴ CIC/1983 kán. 124-126.

stejném smyslu jako CIC/1983.¹³⁵

Jelikož je uzavření manželství právním úkonem, je podle uvedených kánonů k jeho platnosti nutné, aby:

- oba nupturienti byli schopní uzavřít manželství – tj. neexistuje žádná vylučující překážka manželství,¹³⁶
- bylo vykonáno vše podstatné pro vznik manželství – tj. byl vysloven platný manželský souhlas obou nupturientů,¹³⁷
- byly zachovány všechny formality, které právo stanovuje pro platnost uzavření manželství – tj. byla dodržena kanonická forma uzavření manželství.¹³⁸

Kanonické právo předpokládá, že navenek vyjádřený manželský souhlas je v souladu s vnitřním postojem.¹³⁹ Tento předpoklad ukazuje na presumpci platnosti manželského souhlasu. Ten by byl neplatný, pokud by některý z nupturientů vylučoval manželství samotné nebo nějakou jeho podstatnou vlastnost pozitivním projevem vůle, tedy navenek.¹⁴⁰

V případě odporujícím uvedeným kánonům, tedy v situaci, kdy je navenek vyjadřován souhlas, ale vnitřní postoj tomu neodpovídá, hovoříme o tzv. simulaci, která patří mezi nedostatky (vady) manželského souhlasu, o nichž budeme hovořit dále.

5.2 Vlastnosti manželského souhlasu

Souhlas je podstatným prvkem každé, tedy i manželské smlouvy, je jejím pramenem i konstitutivním prvkem.¹⁴¹ Pro platnost manželského svazku je nutný souhlas

- **svobodný**, tedy projevený bez jakéhokoliv nátlaku, násilí či donucování, byť i neúmyslného¹⁴²,

¹³⁵ Srov. CCEO kán. 931-933.

¹³⁶ Vylučující překážky manželství viz CIC/1983 kán. 1083-1094 a CCEO kán. 800-812.

¹³⁷ Srov. CIC/1983 kán. 1057 § 1 a CCEO kán. 817.

¹³⁸ Srov. CIC/1983 kán. 1108-1123 a CCEO kán. 828-842; pro smíšená manželství viz také CIC/1983 kán. 1127 a CCEO kán. 834. Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 77.

¹³⁹ Srov. CIC/1983 kán. 1101 § 1 a CCEO kán. 824 § 1.

¹⁴⁰ Srov. CIC/1983 kán. 1101 § 2 a CCEO kán. 824 § 2.

¹⁴¹ Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 78.

¹⁴² Srov. CIC/1983 kán. 1103 a CCEO kán. 825.

a

- **odpovědný**, tedy podložený řádnou přípravou na manželství¹⁴³, aby rozhodnutí vůle mohlo předcházet rozumové zvážení argumentů pro a proti¹⁴⁴.

K projevení souhlasu je tedy potřebná nejen **vůle**, která činí souhlas svobodným, ale i **rozum**, který jej činí odpovědným.

Chybí-li některá z podstatných vlastností souhlasu (svoboda, odpovědnost), nemůže být takto uzavřené manželství platné. Církevní právo stanovuje tzv. nedostatky (vady) souhlasu, které činí manželský souhlas, a tedy i samo manželství, neplatným. Tomuto tématu je věnována následující kapitola.

Dalším znakem manželského souhlasu je jeho **nenahraditelnost**: „Souhlas (...) nemůže být nahrazen žádnou lidskou mocí.“¹⁴⁵ Bez oboustranného souhlasu, splňujícího výše uvedené podmínky, nemůže manželství vzniknout – nelze tedy „uměle vytvořit“ manželství dvou osob žádným nařízením nebo bez jejich vědomí.

Dvoustrannost smlouvy vyžaduje vnější projevení souhlasu vůle, aby jedna smluvní strana znala vůli druhé strany, a jelikož se jedná o smlouvu veřejnou, musí být souhlas projeven **veřejně**.¹⁴⁶ Pro vznik manželství je také nutné, aby souhlas byl **oboustranný**, aby tedy došlo k „výměně souhlasů“¹⁴⁷, jelikož manželství nelze uzavřít bez vědomí či proti vůli některého z nupturientů.

Z povahy manželství jako nerozlučitelného svazku muže a ženy vyplývá, že jednou daný manželský souhlas nemůže být v budoucnu odvolán. **Neodvolatelnost** manželského souhlasu je plně ve shodě s kodexovou úpravou, která hovoří o „neodvolatelném osobním souhlasu“ a o manželství jako „neodvolatelné smlouvě“.¹⁴⁸

5.3 Nedostatky (vady) souhlasu

Není-li manželský souhlas svobodný nebo dostatečně odpovědný, nemůže být považován za platný a tím také činí neplatným manželství samo. Je nutné, aby církev stanovila, za jakých podmínek lze manželský souhlas považovat za neplatný, aby bylo možno v případě pochybností rozhodovat o platnosti či neplatnosti manželství.

¹⁴³ Srov. KKC 1632, CIC/1983 kán. 1096 a CCEO kán. 819.

¹⁴⁴ Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 78.

¹⁴⁵ CIC/1983 kán. 1057 § 1; podobně CCEO kán. 817 § 2.

¹⁴⁶ Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 79-80.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž.

¹⁴⁸ Srov. CIC/1983 kán. 1057 § 2 a CCEO kán. 776 § 1.

Hledáme-li cestu, jak určit, kdy je manželský souhlas náležitý a kdy ne, máme dvě možnosti:

- stanovit, jaké kvality manželský souhlas mít musí (pozitivní cesta)

nebo

- stanovit, co jistě působí jeho nedostatečnost (negativní cesta).¹⁴⁹

Platné kanonické právo využívá negativní cestu a určuje, za jakých podmínek manželský souhlas nesplňuje své podstatné znaky, tedy kdy není svobodný či dostatečně odpovědný. Mluvíme o nedostatku či vadě souhlasu.

Některé nedostatky souhlasu mohou způsobit přímo absenci souhlasu (souhlas vůbec nenastal), jiné jsou jen jakýmsi „kazem“ souhlasu, ale souhlas jako takový existuje.

CIC/1983 a CCEO se co do nedostatků manželského souhlasu sice ve většině shodují, avšak nacházíme zde také výrazné rozdíly, které plynou z již dříve vysvětleného odlišného pojetí manželství v latinské a východní tradici. Konkrétně se jedná o:

- uzavření manželství pod podmínkou,
- uzavření manželství prostřednictvím zplnomocněného zástupce, resp. tlumočnicka.

Možnosti uzavření manželství pod podmínkou bude věnována celá následující kapitola, proto ji na tomto místě vynechávám. Níže uvádím pouze přehled vad souhlasu podle současně platné kodexové úpravy s přihlédnutím k CIC/1917, v němž si také ujasníme otázku zástupce či tlumočnicka při uzavírání manželství.

Doc. Němec v monografii *Manželské právo katolické církve* používá následující **rozdělení nedostatků (vad) souhlasu**:

- nedostatky v poznání,
- nedostatky ve vůli,
- nedostatky v prezentaci souhlasu.¹⁵⁰

Nedostatky v poznání

Ve smyslu axiomu „nic nemůže být chtěné, co nebylo předem poznané“ působí

---

¹⁴⁹ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 96-97.

¹⁵⁰ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 97.

nesprávné poznání nesprávné rozhodnutí vůle a manželský souhlas je tedy nějakým způsobem deformovaný, vadný.¹⁵¹

Do této skupiny nedostatků manželského souhlasu patří:

• **nedostatečné užívání rozumu**¹⁵²

CIC/1917 stanovuje, že manželství může být uzavřeno jen mezi „osobami podle práva schopnými“¹⁵³. Jednalo se o dispenzi neodstranitelnou překážku duševní choroby, pro kterou byla osoba úplně zbavena způsobilosti k právnímu jednání.¹⁵⁴

• **nedostatek rozlišování v úsudku, pokud jde o podstatná práva a povinnosti manželské**¹⁵⁵

CIC/1983 a analogicky i CCEO toto ustanovení rozšiřuje a uvádí jako příčiny nezpůsobilosti k uzavření manželství nedostatečné užívání rozumu, nedostatek rozlišování v úsudku vzhledem k podstatným manželským právům a povinnostem a psychické důvody, pro které není osoba schopná přijmout podstatné manželské povinnosti.¹⁵⁶

• **neznalost základního minima o manželství**¹⁵⁷

Za základní minimum znalosti o manželství se považuje vědomí, že se jedná o trvalé životní společenství muže a ženy, jehož cílem je zplození potomků sexuálním soužitím. Předpokládá se, že po pubertě každý touto základní znalostí disponuje.

• **omyl v osobě nebo v zásadní vlastnosti druhého**¹⁵⁸

Pojem „omyl v osobě“ zde znamená omyl v identitě druhého nupturienta, tedy osoby, se kterou si někdo vyměňuje manželský souhlas. To způsobí, že se oba souhlasy „nepotkají“ – vyřčený souhlas patří jiné osobě, než která je ve skutečnosti přítomna, čímž vlastně nedojde k výměně souhlasu a manželství tudíž nemůže vzniknout.¹⁵⁹

---

¹⁵¹ Srov. DUDA. *Katolické...*, str. 86-87.

¹⁵² Srov. CIC/1983 kán. 1095 odst. 1; CCEO kán. 818 odst. 1.

¹⁵³ CIC/1917 kán. 1081 § 1.

¹⁵⁴ Srov. MATOUŠŮ. *Praelectiones...*, str. 64.

¹⁵⁵ Srov. CIC/1983 kán. 1095 odst. 2; CCEO kán. 818 odst. 2.

¹⁵⁶ Srov. CIC/1983 kán. 1095, CCEO kán. 818.

¹⁵⁷ Srov. CIC/1917 kán. 1082; CIC/1983 kán. 1096; CCEO kán. 819.

¹⁵⁸ Srov. CIC/1917 kán. 1083; CIC/1983 kán. 1097; CCEO kán. 820.

¹⁵⁹ Srov. DUDA. *Katolické...*, str. 101; CIC/1983 kán. 1097 § 1 a CCEO kán. 820 § 1.

Omyl v zásadní vlastnosti druhého znamená, že nupturient ví, kdo je ten, kterého si bere – tedy zná jeho identitu, ale je v omylu v tom, jaký ten druhý je – mylí se v jeho vlastnosti. Podle platného kanonického práva samotný omyl ve vlastnosti osoby ještě nezakládá neplatnost manželství. Jedná-li se však o vlastnost, na kterou byl přímo vázán manželský souhlas, pak takovýto omyl přímo ovlivňuje úmysl uzavřít manželství, a tím může činit manželství neplatným.¹⁶⁰

CIC/1917 považoval za omyl v tomto smyslu zneplatňující manželství jen omyl v tak zásadní vlastnosti, že se dá považovat za omyl v osobě. Pokud jde o omyl ve vlastnostech nepodstatných, bylo manželství platné.¹⁶¹

• **omyl ve vlastnosti druhého, která ze své přirozenosti může vážně narušovat společenství manželského života, způsobený podvodem**¹⁶²

Tento nedostatek manželského souhlasu je v současně platné legislativě novinkou, v předcházejících úpravách se nevyskytoval. O potřebě takového ustanovení se však v církvi hovořilo již před 2. vatikánským koncilem a v novém kodexu bylo tedy nově zařazeno v kán. 1098.¹⁶³

Jedná se o dvě zásadní věci: jde o **omyl** způsobený **podvodem**.¹⁶⁴ Je-li jeden z nupturientů uveden v omyl ohledně vlastnosti druhého, která ze své přirozenosti může vážně narušovat společenství manželského života, s tím záměrem, aby bylo dosaženo manželského souhlasu, který by jinak dán nebyl, je manželství neplatné. Jedná se tedy o spravedlnost pro podvedeného, který kvůli podvodu uzavřel manželství, se kterým by nesouhlasil, pokud by znal pravdu.

• **omyl týkající se jednoty, nerozlučitelnosti či svátostné důstojnosti manželství**¹⁶⁵

Zde se omyl, se kterým bylo manželství uzavíráno, netýká druhé osoby, ale samé podstaty manželství. V tom případě právo latinské i východní shodně říká, že takový omyl nic nemění na platnosti manželství, ale současně také stanoví výjimku: pokud tento omyl nedeterminuje vůli (formulace českého překladu CCEO: podstatně neovlivní rozhodnutí vůle). Existují rozdílné názory na výklad této výjimky: zda se

¹⁶⁰ Srov. CIC/1983 kán. 1097 § 2 a CCEO 820 § 2.

¹⁶¹ Srov. MATOUŠŮ. Praelectiones..., str. 143.

¹⁶² Srov. CIC/1983 kán. 1098; CCEO kán. 821.

¹⁶³ Srov. DUDA. *Katolické manželské právo*, str. 110.

¹⁶⁴ Někteří kanonisté zařazují podvod samostatně, nikoliv pod omyl, protože u podvodu jde hlavně o zlovolnost podvodníka, zatímco u omylu zlý úmysl není.

¹⁶⁵ Srov. CIC/1917 kán. 1084; CIC/1983 kán. 1099; CCEO kán. 822.

jedná o samostatný právní pojem, nebo se shoduje s kán. 1101 § 2, který mluví o neplatnosti manželství mj. z důvodu vyloučení některé podstatné vlastnosti manželství některým z nupturientů.

- **omyl týkající se platnosti manželství**¹⁶⁶

Pokud někdo uzavře manželství s přesvědčením, že je neplatné kvůli nějaké překážce, to ještě samo o sobě jeho platnost nevylučuje, pokud překážka ve skutečnosti neexistovala.

Nedostatky ve vůli

Nedostatky ve vůli nupturienta znamenají, že souhlas není zcela svobodný, např. při použití násilí, nebo je neúplný, např. při simulaci.

- **simulace souhlasu**¹⁶⁷

Ohledně simulace souhlasu se oba platné kodexy i dřívější ustanovení v podstatě shodují. Jedná se o předstíraný souhlas, kdy je navenek sice dáván souhlas zdánlivě odpovídající podmínkám jeho platnosti, vnitřní postoj, úmysl je však jiný nebo chybí úplně. Ačkoliv platí předpoklad shody vnějšího úkonu s vnitřním úmyslem, může být v určitých situacích z vyjadřování či chování simulující osoby tento nedostatek rozpoznán.

Simulace může být

- úplná, pokud nupturient přes vnější souhlas vnitřně manželství zcela odmítá,

nebo

- částečná, pokud nupturient sice chce uzavřít manželství, ale vylučuje některou z jeho podstatných vlastností, např. nerozlučitelnost.

- **souhlas vynucený násilím nebo vážným strachem**¹⁶⁸

Současná legislativa stanoví, že je manželství neplatné, pokud je souhlas

---

¹⁶⁶ Srov. CIC/1917 kán. 1085; CIC/1983 kán. 1100; CCEO kán. 823.

¹⁶⁷ Srov. CIC/1917 kán. 1086; CIC/1983 kán. 1101; CCEO kán. 824.

¹⁶⁸ Srov. CIC/1917 kán. 1087; CIC/1983 kán. 1103; CCEO kán. 825.

podmíněn:

- **násilím** – fyzické působení na druhého člověka s úmyslem přinutit jej k manželskému souhlasu, aby se ze situace vymanil,

a/nebo

- **závažným** strachem – jedná se vždy o strach způsobený zvenčí, nikoliv vnitřní strach a obavy, přitom osoba, která strach vyvolává, to nemusí dělat úmyslně, dokonce ani vědomě; přesto však tento strach natolik ovlivňuje vůli člověka, že omezuje nebo zcela vylučuje dobrovolnost daného souhlasu.

Aby uvedené nedostatky souhlasu byly příčinou neplatnosti manželství, musí být uzavření sňatku jediným východiskem ze situace (cestou, jak se strachu či násilí zbavit). Pokud jde o osobu, která násilí či strach na druhého s úmyslem vynutit manželský souhlas vyvíjí, nemusí jít nutně o druhého nupturienta. Často to bývají např. rodiče či jiná osoba významná v životě člověka (např. v případě neplánovaného těhotenství a řešení takové situace sňatkem i přesto, že za jiných okolností by tito dva manželství neuzavřeli).¹⁶⁹

Manželský souhlas vynucený strachem nebo násilím zařadil mezi nedostatky souhlasu teprve CIC/1917; do té doby se považoval za překážku.

CIC/1917 v kán. 1087 § 1 stanovoval, že strach musí být způsoben nespravedlivě, což zahrnuje pouze vědomé působení druhé osoby na nupturienta, navíc stejný kánon v § 2 uváděl, že samotný strach popsáný v § 1 ještě nepůsobí neplatnost manželství. Toto ustanovení však bylo podle kanonistů příliš tvrdé a neodpovídalo povaze souhlasu, proto byl odpovídající kánon v CIC/1983 změněn, jak bylo uvedeno výše.¹⁷⁰

- **neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti z psychických příčin**¹⁷¹

CIC/1917 se o tomto nedostatku vůbec nezmiňuje, oba současné kodexy jej však již znají. Patří mezi nově formulované kánony, o kterých jsem se zmínila již v úvodu této kapitoly. Do CIC/1983 se dostal tento kánon díky tomu, že na základě

---

¹⁶⁹ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 119.

¹⁷⁰ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 120.

¹⁷¹ Srov. CIC/1983 kán. 1095 odst. 3; CCEO kán. 818 odst. 3.

rozvoje medicíny a psychologie začaly církevní soudy s těmito nedostatky souhlasu od konce 50. let 20. století pracovat a v roce 1970 se psychologická neschopnost jako důvod neplatnosti manželství objevila prvně také v rozsudku Římské Roty.

Nejčastěji se jedná o tyto „podstatné manželské povinnosti“: výchova dětí, osobní vztahy, schopnost opravdového soužití apod. Důvody bývají např. homosexualita, bisexualita, alkoholismus a další návykové závislosti, vážné afektivní poruchy.¹⁷²

• **souhlas pod podmínkou**¹⁷³

V případě podmíněného manželského souhlasu nacházíme významné rozdíly mezi latinskou a východní legislativou, ale také mezi současnou a dřívější právní úpravou v latinské církvi. Podrobně o tomto tématu pojednává 6. kapitola.

Nedostatky v prezentaci souhlasu

• **uzavření manželství prostřednictvím zmocněnce**¹⁷⁴

Ján Duda ve své publikaci *Katolické manželské právo* uvádí dvě formy přítomnosti nupturientů při vyjádření manželského souhlasu:

- *osobní přítomnost* – oba nupturienti jsou osobně přítomni ve stejném čase na stejném místě, aby vyjádřili svůj manželský souhlas;
- *juridická přítomnost* – jeden z nupturientů nemůže být přítomen osobně, proto se nechá zastupovat řádně stanoveným zástupcem, který vyjádří manželský souhlas jeho jménem.¹⁷⁵

V případě uzavření manželství prostřednictvím zplnomocněného zástupce se jedná o juridickou přítomnost. Tuto možnost zná pouze latinská právní úprava, a to jak v CIC/1917, tak i v současně platném kodexu, přičemž jsou přesně stanoveny podmínky, za kterých je možno tímto způsobem uzavřít platné manželství.¹⁷⁶ Pro platnost manželství je důležité řádné zmocnění zástupce podle kán. 1105 § 1-3. Nelze také přehlédnout ustanovení § 4 téhož kánonu o tom, že zmocnění může být ještě před uzavřením manželství odvoláno zmocnitelem, nebo ztratit platnost, upadne-li zmocnitel do nepřičetnosti. Za takové situace by manželství bylo uzavřeno neplatně, a

¹⁷² Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 111.

¹⁷³ Srov. CIC/1917 kán. 1092; CIC/1983 kán. 1102; CCEO kán. 826.

¹⁷⁴ Srov. CIC/1917 kán. 1088 § 1; CIC/1983 kán. 1104 § 1.

¹⁷⁵ Srov. DUDA. *Katolické...*, str. 82.

¹⁷⁶ Srov. CIC/1917 kán. 1089 a 1091; CIC/1983 kán. 1105, resp. 1106.

to i v případě, že zmocněný a druhá strana o tomto nevěděli.

• **uzavření manželství prostřednictvím tlumočnicka**¹⁷⁷

Také tuto možnost zná pouze právo latinské církve. V tomto případě jsou oba nupturienti přítomni osobně, avšak oba nebo jeden z nich nehovoří jazykem, kterému rozumí asistující služebník církve. Za takové situace je možno uzavřít manželství prostřednictvím tlumočnicka, který manželský souhlas přeloží. Povinností příslušného faráře je prověřit věrohodnost tlumočnicka, aby překlad bylo možno považovat za věrný a takto daný manželský souhlas za platný.

Právo východních církví ani jednu z výše uvedených možností vyjádření manželského souhlasu nezná, CCEO ji vůbec nepřipouští a nezmiňuje ji ani v negativním smyslu. Vyžaduje vždy osobní přítomnost obou osob, které manželství uzavírají a neumožňuje ani vyjádření souhlasu prostřednictvím tlumočnicka.¹⁷⁸

Nemožnost uzavřít manželství prostřednictvím jiné osoby vyplývá ze samotné podstaty manželství, jak ji chápe východní teologie. Na rozdíl od západního pojetí, které nahlíží na manželství jako na smlouvu, a lze tedy k jeho uzavření ve skutečně odůvodněném případě zplnomocnit jinou osobu, východní teologie pohlíží na manželství především jako na náboženský úkon, který pochopitelně není možné vykonat v zastoupení, stejně jako nikdo nemůže v zastoupení přijmout např. křest či Eucharistii.

---

¹⁷⁷ Srov. CIC/1917 kán. 1090; CIC/1983 kán. 1106.

¹⁷⁸ Pouze výjimečně může uzavření manželství prostřednictvím zástupce pro některou z východních církví *sui iuris* umožnit partikulární právo.

6 Uzavření manželství pod podmínkou

Možnost uzavření manželství pod podmínkou není mezi katolickými křesťany běžně známá a v praxi se příliš často nevyužívá. V této kapitole se pokusím vyjasnit, jaký je pohled na uzavření manželství pod podmínkou v latinské církvi a v církvích východních, historický kontext celého problému, vývoj legislativy týkající se tohoto aspektu uzavírání manželství a její současnou podobu.

6.1 Pojem podmínka

Český výraz „pod podmínkou“ je převodem latinského *sub conditio*. Etymologicky lze slovo *conditio* vyložit jako „společně říci“ (*con* = spolu, společně s někým, *dicere* = říci), v přeneseném smyslu také „dohodnout se“.

České podstatné jméno *podmínka* můžeme chápat jako předpoklad, ale také okolnost, situace, přídavné jméno *podmíněný* jako závislý (na něčem).¹⁷⁹

Také v českém překladu CIC/1983 je toto slovo užito na různých místech s rozdílným významem. Může se jednat například o:

- podmínky ke konání nějaké činnosti (viz např. kán. 394 § 2¹⁸⁰, kán. 793 § 1¹⁸¹ a další) – ve smyslu „okolnosti“, ať už materiální nebo politické ap.;
- životní podmínky (viz např. kán. 771 § 1¹⁸², kán. 779¹⁸³ a další) – ve smyslu „situace“, mezi které můžeme také zařadit materiální zázemí, ale též zdravotní stav a další oblasti života člověka;
- právní podmínky (viz např. kán. 828¹⁸⁴, kán. 893 § 1¹⁸⁵ a další) – ve smyslu „předpoklad, požadavek“, který určuje potřebné vlastnosti osoby či úkonu.

¹⁷⁹ Srov. *Slovník českých synonym a antonym*, str. 299.

¹⁸⁰ (Biskup) musí připomínat věřícím povinnost konat apoštolát, každý podle svých podmínek a schopností, jakož i povzbuzovat je k účasti a podpoře různých apoštolátních děl ve shodě s potřebami místa a času.

¹⁸¹ Rodiče a jejich zástupci jsou povinni a mají právo vychovávat své děti. Katoličtí rodiče mají kromě toho povinnost a právo volit takové prostředky a takové instituty, kterými se podle místních podmínek mohou co nejlépe postarat o katolickou výchovu svých dětí.

¹⁸² Duchovní pastýři, zvláště biskupové a faráři, se mají postarat, aby Boží slovo bylo hlášáno také věřícím, kterým životní podmínky nedovolují dostatečně využívat společné a řádné pastýřské péče nebo ji zcela postrádají.

¹⁸³ Katechetická výuka se má podávat všemi přiměřenými prostředky a pomocí učebních pomůcek a hromadných sdělovacích prostředků, které se zdají být účinné, aby věřící podle vlastních schopností, věku a životních podmínek si plně osvojili katolickou nauku a mohli podle ní dokonaleji žít.

¹⁸⁴ Sbirky dekretů nebo akt vydané od nějaké církevní autority, mohou být znovu vydány pouze po získání souhlasu téže autority a se zachováním podmínek od ní předepsaných.

¹⁸⁵ Aby někdo mohl být kmotrem, musí splnit podmínky, o nichž je v předpisu kán. 874.

V kontextu uzavření manželství pod podmínkou se pak jedná o podmínku ve smyslu **stanovení okolností platnosti vyřčeného manželského souhlasu**, a tím i samotného uzavíraného manželství, a to buď jednou stranou, nebo oběma stranami, které manželství uzavírají. Podmíněný manželský souhlas je závislý na dané okolnosti, tedy na její existenci či neexistenci.¹⁸⁶

Velmi názorně to ukazuje komentář prof. Matoušů¹⁸⁷ k otázkám manželství v CIC/1917, který překládá výraz *conditio* slovem „výminka“. Jde o synonymum pro slovo „podmínka“ dnes již v češtině zastaralé, avšak pro toto téma velmi ilustrativní. Sloveso „vymínit si“ lze vyložit jako „vyhradit si, předem si vyžádat“. Jeden z nupturientů si k tomu, aby uzavírané manželství bylo platné, cosi „vymínuje“, tedy „předem vyžaduje, aby...“

V souvislosti s manželským souhlasem tedy můžeme **definovat** podmínku následovně:

- jedná se o nějakou okolnost,
- subjekt k této okolnosti svobodným rozhodnutím své vůle váže platnost či neplatnost svého manželského souhlasu,
- nepřímo tak ke stanovené okolnosti váže také platnost či neplatnost manželství, jelikož manželský souhlas je konstitučním prvkem manželské smlouvy, tudíž bez platného souhlasu nemůže vzniknout platné manželství.¹⁸⁸

6.2 Typy a vlastnosti podmínky

Jak již bylo řečeno, podmínkou rozumíme skutečnost, kterou nupturient podmiňuje platnost manželského souhlasu, který dává.

Podmínka stanovená jedním z nupturientů pro platnost uzavíraného manželství je jakousi jednostrannou smlouvou, podobně jako např. závěť. Kodex církevního práva nijak nestanovuje, zda s podmínkou musí souhlasit i druhý nupturient, dokonce ani to, zda o podmínce musí vědět. V současnosti se prosazuje spíše názor, že platnost podmínky nezávisí na souhlasu druhé strany, ani na jejím povědomí o podmínce. Jeden z nupturientů tedy může uzavřít manželství pod podmínkou, aniž by druhá

¹⁸⁶ V podobném významu užívá slova „podmínka“ např. také kán. 172 § 2, týkající se obsazování církevních úřadů volbou, který pohlíží na podmiňování volebního hlasu jako na neplatné. Nezneplatňuje však hlas samotný, ale jen podmínku, když říká: Podmínky připojené k hlasu před volbou se pokládají za nepřipojené.

¹⁸⁷ MATOUŠŮ. *Praelectiones ex iure matrimoniali*.

¹⁸⁸ Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 122.

strana o tom věděla.¹⁸⁹

Podle různých kritérií rozlišujeme různé **typy** podmínky:

- podle toho, **kdo** podmínku stanovil:
  - *legální* – stanovená zákonem,
  - *faktická* – stanovená vůlí člověka;
- podle **účinku** podmínky:
  - *odkladná* – má za následek platnost smlouvy od naplnění podmínky,
  - *rozvazující* – jejím nesplněním smlouva ztrácí platnost;
- podle **času existence** podmínky:
  - *do budoucnosti* – nastane až po uzavření smlouvy,
  - *do přítomnosti* – existuje v době uzavření smlouvy,
  - *do minulosti* – nastala v době před uzavřením smlouvy;
- podle **formy** vyjádření podmínky:
  - *formální* – podmínění souhlasu bylo oznámeno příslušnému faráři a byl získán souhlas místního ordináře,¹⁹⁰
  - *neformální* – bez vědomí faráře a souhlasu místního ordináře; nemusí však jít nutně o podmínku zcela utajenou – mohla být např. sepsána písemná dohoda mezi nupturienty, ale nebyly podniknuty kroky potřebné k dovození podmínky;¹⁹¹
- co do **dovolenosti**:
  - *dovolená* – s písemným svolením místního ordináře,
  - *nedovolená* – bez tohoto svolení je podmínka připojena nedovoleně, avšak ne neplatně.

V kontextu uzavírání manželství pod podmínkou hovoříme o podmínce **faktické**, tedy stanové vůlí jednoho z nupturientů (za podmínky legální v tomto kontextu můžeme označit např. stanovení kanonické formy uzavření manželství). Z pohledu účinku je přípustná pouze podmínka **odkladná**, protože rozvazující podmínka by byla zcela v rozporu s jednou ze základních vlastností manželství, totiž

---

¹⁸⁹ Srov. DUDA. *Katolícke...*, str. 123.

¹⁹⁰ Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 134.

¹⁹¹ Srov. tamtéž, str. 140.

s jeho nerozlučitelností, z čehož plyne, že připojením rozvazující podmínky k manželskému souhlasu by tento souhlas nemohl být platný a manželství by vůbec nevzniklo.

Jednotlivými typy podmínky podle času existence a podle formy vyjádření se podrobně zabývají další kapitoly.

6.3 Uzavření manželství pod podmínkou v historii katolické církve

V římském právu se podle Dudy¹⁹² podmíněný manželský souhlas nevyskytoval a do kanonického práva se dostal až ve 12. století v Graciánovu dekretu (pravděpodobně r. 1140), kdy se prosadil pohled na manželství jako smlouvu, a teprve o téměř sto let později se objevil v promulgované církevní legislativě¹⁹³. V průběhu staletí se pohled na podmíněný manželský souhlas měnil, až došlo k jeho ustálení v CIC/1917 kán. 1092.

Ani jeho formulace však nebyla definitivní a v rámci neustávajícího vývoje církevní legislativy a díky snahám o zdokonalování formulace jejích ustanovení došlo při revizi CIC/1917 k významným změnám také v této oblasti. V CIC/1983 je nejen nově formulován související kánon, ale došlo ke značným změnám, především co se týká manželského souhlasu s podmínkou do budoucnosti.

O konkrétních rozdílech v příslušných kánech obou kodexů latinské církve pojednává následující podkapitola.

V tradici východních církví se možnost uzavřít manželství pod podmínkou dlouho nevyskytovala, což zcela odpovídá odlišnému pojetí manželství od tradice latinské. Teprve v 19. století se právo některých východních církví přiklonilo k západní právní normě a možnost podmíněného manželského souhlasu byla těmito církvemi přijata.¹⁹⁴ CCEO i dřívější kanonická úprava vydaná *motu proprio Crebrae allatae sunt* se však jednoznačně vyjadřuje proti jakékoliv podmínce spojené s manželským slibem.

Je-li v latinské tradici manželství chápáno jako smlouva, pak to nevylučuje uzavření takové smlouvy s určitou podmínkou pro její platnost. Východní tradice však na manželství pohlíží především jako na výsostně náboženský úkon, svátost,

---

¹⁹² DUDA, Ján. *Katolícke...*, str. 121.

¹⁹³ Dekretálie Řehoře IX. z r. 1234.

¹⁹⁴ Srov. BOTEK, DVORÁČEK, HANUŠ. *Manželské právo v přehledu*, str. 16.

proto zde jakýkoliv podmíněčný souhlas nemá své místo.

6.4 Uzavření manželství pod podmínkou v CIC/1917 a CIC/1983

Oba kodexy latinské církve znají možnost uzavření manželství pod podmínkou, avšak jak jsem uvedla výše, došlo mezi nimi k výraznému posunu v některých ustanoveních týkajících se této problematiky.

Srovnejme nyní několik aspektů příslušných kánonů:

Podmínka do budoucna (*de futuro*)

CIC/1917 připouštěl možnost připojit k manželskému souhlasu podmínku do budoucna a stanovil, jaká podmínka je dovolená a co působí připojení nedovolené podmínky:

- podmínka do budoucna nutná (tak jako tak musí nastat), nemožná (opak nutné) nebo nečestná (nemravná), ale ne v rozporu s podstatou manželství, platila za nedoloženou, tj. vůbec neexistující;
- podmínka do budoucna v rozporu s podstatou manželství činila manželství neplatným;

Prof. Matoušů uvádí příklad neplatnosti manželství z důvodu nedovolené podmínky do budoucna (z důvodu rozporu s podstatou manželství) dle rozsudku z r. 1926: Manželství bylo uzavřeno v r. 1905 s podmínkou, že nebude-li manželství šťastné, dají se manželé rozloučit. O 13 let později se manželé skutečně rozešli a v r. 1924 bylo jejich manželství civilně rozloučeno. Diecézní soud v Londýně pak v r. 1926 rozhodl, že podmínka byla v rozporu s podstatou manželství, a z tohoto důvodu prohlásil manželství neplatným. Římská rota tento rozsudek potvrdila.¹⁹⁵

- podmínka do budoucna dovolená odkládala platnost manželství.¹⁹⁶

Odkladný účinek dovolené podmínky do budoucna s sebou nesl řadu negativních účinků a nutnost řešení dalších vznikajících problémů. Vystávaly otázky po možnosti odvolání manželského souhlasu v době do splnění podmínky, možnosti

¹⁹⁵ Srov. MATOUŠŮ. *Praelectiones...*, str. 152.

¹⁹⁶ Srov. CIC/1917 kán. 1092 odst. 1-3.

odvolání podmínky před jejím splněním, jejím možným obsahem a podobně.¹⁹⁷

Manželský souhlas byl sice vysloven, ale jeho platnost, a tím i platnost manželství, byla podmíněna tím, že nastane určitá situace (splní se podmínka). Bylo potřeba vyřešit, jaké je vlastně postavení manželů v tomto mezičase mezi uzavřením manželství a splněním podmínky. Po mnohých debatách, které na tyto otázky, často jen teoretické, hledaly odpovědi, byl nalezen následující výklad:

1. Manželství vstupuje v platnost teprve ve chvíli, kdy je splněna podmínka.
2. Do té doby je platnost manželského slibu „pozastavena“.
3. V souladu s kán. 1111 neměli manželé v tomto mezičase právo na sexuální styk.
4. Nedojde-li ke splnění podmínky, nevznikají z manželství žádné důsledky, jelikož manželství fakticky nevzniklo.
5. Jestliže bude podmínka odvolána ještě před jejím splněním, manželství nabývá účinku.
6. V případě, že by se v této době dohodli na zrušení manželského souhlasu, manželství by nevzniklo, a to ani v případě, že by později došlo ke splnění podmínky.
7. Svátostné manželství vzniklo až splněním podmínky, ale právní důsledky manželství počínají již vyslovením manželského souhlasu.¹⁹⁸

Jelikož tento kánon s sebou nesl tyto a další problémy, jejichž řešení bylo složité, a rozsah možných dovolených podmínek byl příliš široký, vyšla v roce 1941 v AAS instrukce, která mimo jiné nabádala kněží, aby nedovolovali podmíněná manželství.¹⁹⁹

Příslušnému kánonu byla věnována zvláštní pozornost při revizi CIC/1917. Vedle se diskuzí o možnosti sjednocení latinské právní úpravy s východní tradicí ve věci uzavření manželství pod podmínkou, tedy o úplném vypuštění této možnosti z Kodexu kanonického práva. Nakonec však byla možnost uzavření manželství *sub conditio* v CIC/1983 přece jen zachována, avšak byla zcela vyloučena podmínka do budoucna, jejíž komplikovaná právní úprava přinášela v praxi takové obtíže.²⁰⁰

CIC/1983 tedy o podmínce *de futuro* hovoří jasně a krátce: Nemůže se platně

---

¹⁹⁷ Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 98.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, str. 101-102.

¹⁹⁹ AAS 33: 1941 s. 297. Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 103.

²⁰⁰ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 115.

uzavřít manželství pod podmínkou týkající se budoucna.²⁰¹ Takto podmínovaný manželský souhlas tedy automaticky činí manželství neplatným.

Podmínka uvedená v CIC/1917 kán. 1092 n. 2, tedy podmínka do budoucnosti v rozporu s podstatou manželství, nebyla v pravém slova smyslu podmínkou. Jednalo se spíše o pozitivní úkon vůle vylučující podstatný prvek manželství, o němž mluví CIC/1983 v kán. 1101 § 2.

Podmínka do minulosti (*de praeterito*) či přítomnosti (*de praesenti*)

Připojení podmínky platnosti manželského souhlasu do minulosti či přítomnosti je podle obou latinských kodexů možné. V případě těchto dvou typů podmínky CIC/1917 i CIC/1983 shodně stanoví, že manželství je platné či neplatné podle toho, zda existuje nebo neexistuje to, co je předmětem podmínky.²⁰²

Taková podmínka může obsahovat nějakou vlastnost druhého partnera, ale i jiné skutečnosti – např. by mohla přicházet v úvahu otázka plodnosti či neplodnosti manželů.²⁰³ Nelze připojit jako podmínku platnosti souhlasu budoucí potomstvo (beru si tě, pokud budeme mít spolu děti), jelikož by se jednalo o podmínku do budoucnosti, ale zřejmě by byla přípustná podmínka formulovaná ve smyslu plodnosti v okamžiku uzavírání manželství (beru si tě, pokud jsi plodný/á). Pak by platnost manželství nezávisela na narození potomstva, ale na plodnosti partnera jako takové – pokud by nedošlo k narození potomka, ale prokázala by se plodnost manžela, ke kterému se podmínka vztahovala, v době uzavření manželství, manželství by bylo platné.

Dovolenost podmínky

CIC/1917 otázku povolení od církevní autority k připojení podmínky k manželskému souhlasu vůbec neřešil. Bylo tedy zcela na nupturientech, zda a jak formulovanou podmínku ke svému souhlasu připojí, což však mohlo častěji vést k situaci, kdy připojená podmínka odporovala ustanovením Kodexu kanonického práva a to vedlo k neplatnému uzavření manželství (viz příklad v předchozí kapitole). Z toho důvodu tehdejší Kongregace pro svátosti v již zmiňované instrukci zavazovala kněze, aby při pohovoru se snoubenci zjistili případnou přítomnost podmínky a v

---

²⁰¹ CIC/1983 kán. 1102 § 1.

²⁰² Srov. CIC/1917 kán. 1092 odst. 4, CIC/1983 kán. 1102 § 2.

²⁰³ Srov. NĚMEC. *Manželské...*, str. 115.

takovém případě aby je odkázal na místního ordináře.²⁰⁴

Povinnost informovat ordináře o zamýšleném uzavření manželství pod podmínkou a získat jeho dovolení zakotvil nový Kodex přímo do příslušného kánonu a omezil tak vznik problémů plynoucích z připojení podmínky, která podle kanonického práva není možná. Tento požadavek kanonického práva je také vyjádřením úcty ke svátosti manželství a má zabránit lehkovážnému podmiňování manželského souhlasu, případně připojování podmínek neslušných či nesplnitelných.

Případná absence dovolení místního ordináře má však vliv pouze na dovolenost, nikoliv na platnost uzavíraného manželství, z toho plyne, že je-li manželství uzavíráno pod podmínkou bez dovolení místního ordináře, je uzavíráno sice nedovoleně, ale platně, pokud je podmínka v souladu s kán. 1102 § 2. V případě, že by se jednalo o podmínku do budoucnosti, je manželství uzavřeno neplatně, nikoli však pro absenci dovolení místního ordináře, ale kvůli podmínce samotné, jak bylo uvedeno výše.

Požadavek písemného vyjádření místního ordináře přináší nejen obranu před uzavíráním neplatných manželství z důvodu, že podmínka není v souladu s církevním právem, ale také zjednodušuje dokazování v případě předpokládané neplatnosti manželství z důvodu nesplnění podmínky. Existuje-li totiž písemný text podmínky schválený příslušnou církevní autoritou, je v soudním řízení považován za úřední dokument a odpadá nutnost prokazovat obsah podmínky. Zůstává pak pouze potřeba prokázat naplnění či nenaplnění podmínky v takové formulaci, jak byla povolena ordinářem.

Ordinář může odmítnout povolení připojení podmínky k manželskému souhlasu, jestliže by se jednalo o podmínku nečestnou nebo směřující proti podstatě manželství.²⁰⁵

Způsob vyjádření podmínky

CIC/1917 otázku způsobu vyjádření podmínky vůbec neřešil, v CIC/1983 z již výše zmiňovaného kán. 1102 § 3 vyplývá pouze nutnost písemné formy v souvislosti s dovolením místního ordináře. To však má dopad jen na dovolenost, nikoliv na platnost podmínečného manželského souhlasu. Dále se však nabízí také otázka, zda má být podmínka připojena **veřejně nebo tajně**, příp. jak má být formulována, což

---

²⁰⁴ Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 138.

²⁰⁵ Srov. tamtéž, str. 123.

však Kodex vůbec neřeší.

Z praktického hlediska pro případ budoucího dokazování existence podmínky by jistě byla vhodnější veřejná forma jejího vyjádření. Je však na místě ohleduplnost vůči osobě nupturienta, který podmiňuje svůj manželský souhlas, stejně tak vůči jeho protějšku, proto se podle povahy podmínky v určitých případech může zdát lepší, aby zůstala utajená.

I ordinář je vázán mlčenlivostí před třetími osobami a dokonce i před druhým nupturientem, pokud by zveřejnění podmínky mohlo způsobit škody, kterým lze takto předejít.²⁰⁶

Jsou zde však také práva druhého nupturienta, který může být uveden v omyl, když nemá povědomí o existující podmínce a jejím odkladném účinku na manželství a považuje je samozřejmě za platné. Na prvním místě je zde samotná „změna stavu“, kterou působí vstup do manželství (především v duševní a duchovní rovině), a s tím související intimní soužití manželů (a to nejen sexuální), ale také otázky ryze praktické, jako je nabývání společného majetku a podobně.

Přestože kanonické právo zavazuje nupturienta, který by chtěl svůj manželský slib podmínit, aby tak učinil s vědomím a dovořením ordináře, zůstává zde možnost uzavření manželství pod podmínkou tzv. neformální²⁰⁷, tedy bez vědomí církve. Tento způsob připojení podmínky je zřejmě nejčastější. Jak již bylo řečeno, jde o manželství uzavřené nedovoleně, avšak v případě splnění podmínky platně.

Důsledky odkladného účinku podmínky v současné právní úpravě

Podmínky přípustné podle CIC/1983 sice nemohou směřovat do budoucnosti, avšak mají odkladný účinek, tj. manželství se stává platným až po pozitivním ověření podmínky, vzniká tedy situace podobná té, kterou popisují v kapitole o podmínce *de futuro* – období mezi výměnou manželských slibů a ověřením podmínky je jakýmsi vakuem, které je potřeba prakticky řešit.

Jde-li o hledisko týkající se majetku a podobně, je možné uzavřít v souvislosti s řešením případné neplatnosti uzavřeného manželství předem dohodu týkající se majetkových záležitostí, vypořádání nákladů na svatbu a podobně. Samozřejmě v

---

²⁰⁶ Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 121.

²⁰⁷ Srov. tamtéž, str. 140.

případě, pokud jsou o podmíněném souhlasu zpraveni oba nupturienti. V opačném případě není taková dohoda možná a řešení následného sporu by zřejmě bylo na civilním soudu.

Někteří kanonisté se přiklánějí k názoru, že by tyto záležitosti měl řešit i ordinář v dokumentu dovolujícím připojení podmínky.²⁰⁸

Druhou, a snad i závažnější stránkou věci je morální hledisko. Vědí-li oba nupturienti o podmíněném souhlasu, je na místě, aby byli poučeni o nemožnosti manželského soužití až do pozitivního ověření připojené podmínky. Vyskytl se sice i názor, že případným sexuálním aktem v této době by automaticky došlo k odvolání podmínky, avšak převážil argument, že akt vůle, jakým je stanovení podmínky, je možno odvolat zase jen výslovným aktem vůle.²⁰⁹ Zůstává otázkou, zda by manželské soužití v této době bylo hříchem, nebo ne.

Složitější situace však nastává v případě, kdy jeden z manželů o podmínce není informován a právem tedy považuje manželství za platné. Manželské soužití zahrnující praktický společný život i intimní soužití by touto stranou mohlo být vnímáno jako podvedení druhé strany a po následném negativním ověření podmínky by jí mohlo přinést nemalé problémy psychické i duchovní.

Verifikace podmínky

Ověření (verifikace) podmínky má zásadní vliv na uzavřené manželství. Na tom, zda je ověření pozitivní či negativní, záleží platnost manželství a z toho plynoucí další společný život manželů.

Pozitivní ověření podmínky znamená, že podmínka byla splněna a daný manželský slib je platný. Negativní ověření podmínky, tedy zjištění jejího nesplnění, s sebou nese neplatnost slibu a tedy i neplatnost manželství.

Ani CIC/1917 ani CIC/1983 nestanoví žádné přesné kroky, je tedy otázkou, jak má strana, která vážala svůj manželský slib na danou podmínku, postupovat, když dojde k jejímu ověření.

Někteří kanonisté se domnívají, že po zjištění **pozitivního ověření** má strana, která vážala svůj manželský slib na danou podmínku, oznámit její verifikaci faráři,

---

²⁰⁸ Srov. WRÓBEL. *Zawarcie...*, str. 159.

²⁰⁹ Srov. tamtéž, str. 140.

který informaci zanesse do matriky. Ordinář by mohl tento požadavek vložit do dokumentu, jímž dovoluje podmínku. Avšak absence takového oznámení o pozitivním ověření podmínky nemá žádný vliv na platnost manželství. Je-li podmínka připojena neformálně, je těžké někoho nutit, aby po jejím pozitivním ověření šel toto oznámit. Platnost manželství je i tak nezpochybnitelná.

V případě, že dojde k **negativnímu ověření** podmínky, není situace tak jednoduchá. Pro uznání neplatnosti manželství nestačí oznámení faráři, v této věci může rozhodnout jedině církevní soud. Protože se manželství vždy těší přízni práva, tzn. je vždy považováno za platné, dokud se neprokáže opak, i v případě negativního ověření podmínky je na manželství nahlíženo stejným způsobem. Soud bude v tomto případě ověřovat nejen nesplnění podmínky, ale také to, zda nebyla podmínka ještě před uzavřením manželství odvolána.

Konvalidace manželství po negativní verifikaci

Negativní verifikace podmínky připojené k manželskému souhlasu činí souhlas neplatným, což s sebou nese také neplatnost manželství. Může však také nastat situace, kdy ten z manželů, který podmínku připojil, chce v manželství setrvat. V tom případě je na místě aplikovat ustanovení kanonického práva týkající se zplnění manželství z důvodu nedostatku (vady) souhlasu. To v CIC/1983 stanoví, že:

„Manželství neplatné pro vadu souhlasu se zplácňuje tím, že strana, která nedala souhlas, již tento souhlas dává, jen když trvá souhlas druhé strany.

Nedá-li se dokázat vada souhlasu, stačí soukromé a tajné obnovení souhlasu stranou, která jej nevyjádřila.

Dá-li se vada souhlasu dokázat, je nutné jeho obnovení při zachování kanonické formy.“²¹⁰

Vidíme tedy důležitou **podmínku**, která musí být splněna, aby mohlo být manželství zplacněno: trvání souhlasu druhé strany. Pozitivně se předpokládá, že souhlas druhé strany trvá, pokud nedala najevo opak.

Forma konvalidace závisí na vlastnostech nedostatku (vady) souhlasu:

- pokud se jedná o podmínku **tajnou nebo neformální**, může být neplatný souhlas obnoven soukromě a tajně, tedy i bez vědomí druhé strany;

---

²¹⁰ CIC/1983 kán. 1159.

- pokud je však podmínka **veřejná**, je nutné znovu vyjádřit manželský souhlas kanonickou formou, tj. oboustranně, před kvalifikovaným zástupcem církve a dvěma svědky.

Odvolání podmínky

CIC/1917 v kán. 1092 hovoří o podmínce „jednou připojené a neodvolané“. Z této formulace lze předpokládat, že podmínku připojenou k manželskému souhlasu lze také odvolat. Z toho plyne, že po odvolání podmínky připojené k manželskému souhlasu by manželství bylo platné, avšak kodex nijak nestanovuje způsob jejího odvolání či dobu, kdy je tak možno či nutno učinit.²¹¹

CIC/1983 ve formulaci příslušného kánonu neobsahuje žádnou zmínku o odvolání podmínky manželského souhlasu.

6.5 Uzavření manželství pod podmínkou v *Crebrae allatae sunt* a CCEO

Právo východních katolických církví je ve věci uzavírání manželství pod podmínkou velmi konzistentní. CCEO v této věci hovoří zcela jasně: Manželství s podmínkou nelze platně uzavřít.²¹²

Také předcházející právní úprava motu proprio *Crebrae allatae sunt* z roku 1949 se vyjadřuje podobně: Manželství s podmínkou nelze uzavřít. (CrA kán. 83)

Na první pohled by se mohlo zdát, že v dané věci nedošlo ke změně, protože rozdíl vidíme pouze ve slově „platně“ (*valide*), přesto se jedná o rozdíl poměrně zásadní.

Formulace v *Crebrae allatae sunt* totiž při výkladu vedla k vytvoření dvou názorových proudů:

- manželství uzavřené s podmínkou je uzavřeno **nedovoleně**;
- manželství uzavřené s podmínkou je uzavřeno **neplatně**.

Ze sporného výkladu vyplývala řada problémů při rozhodování o platnosti manželství uzavřeného pod podmínkou, proto byla věc nakonec vyřešena ve shodě s východní tradicí a jako jediný možný výklad tohoto kánonu bylo přijato, že

²¹¹ O účinku odvolání podmínky *de futuro* viz kapitola 6.4.

²¹² CCEO kán. 826.

manželství uzavřené s podmínkou je neplatné.

Do CCEO již byla zařazena jasnější formulace, která vylučuje jakoukoliv pochybnost a spekulaci o záměru zákonodárce.

6.6 Uzavření manželství pod podmínkou v případě interrituálního manželství

Vzhledem ke zcela opačnému pohledu na manželský souhlas s podmínkou v latinské církvi a církvích východních, vyvstává potřeba řešení situace, kdy se chystají uzavřít manželství nupturienti, z nichž jeden patří do latinské církve a druhý do některé z východních církví.

Jak jsem uvedla již v 1. kapitole, je pro katolického křesťana latinské církve závazný CIC/1983, pro katolického křesťana některé z východních církví *sui iuris* CCEO. Z toho vyplývá, že i při uzavírání manželství se každý z nupturientů řídí svým vlastním právem – „latinská“ strana by tedy mohla svůj souhlas podmínit, „východní“ strana nikoliv. Tento právní názor je převládající.²¹³

Druhý názorový proud se opírá ustanovení CCEO kán. 790 § 2, který pro případ manželských překážek stanoví, že i překážka jen na jedné straně činí manželství neplatným, jenž analogicky používá i pro případ nedostatku (vady) manželského souhlasu. Z toho plyne, že není možné uzavřít interrituální manželství pod podmínkou, protože pro východní církve by takové manželství bylo neplatné.²¹⁴

---

²¹³ Srov. PRADER. *Il matrimonio...*, str. 217.

²¹⁴ Srov. SALACHAS. *Il sacramento...*, str. 177.

Závěr

Při psaní této práce jsem si znovu uvědomila, že kanonické právo není nějaká pevná a nehybná hmota, ale živý organismus, který se stále vyvíjí, v pevném sepětí s životem církve odpovídá na nově se objevující problémy a situace církve a Božího lidu. To se ukazuje i na postupných změnách v přístupu k uzavírání manželství pod podmínkou, které bylo hlavním předmětem mého zájmu.

Jak se podařilo ukázat, uzavírání manželství pod podmínkou s sebou nese hodně problémů a možných komplikací. Jako velmi závažnou vidím otázku tajného připojení podmínky, které by se mohlo chápat jako v jistém smyslu podvod jednoho nupturienta vůči druhému, a má-li manželství směřovat ke společnému dobru obou manželů, mělo by podle mne začínat v otevřenosti a ne s tajemstvím v podobě podmínky připojené k manželskému souhlasu bez vědomí druhého. To je ovšem jen jedno z mnoha negativ podmiňování manželského slibu. Podíváme-li se na celou problematiku v souvislostech a na pozadí skutečného života, nikoliv jen jako na „právnícké teoretizování“, vyvstávají nové a nové otázky a námítky. Toto téma není jen námětem pro církevní právo, ale také pro pastorální či spirituální teologii.

Osobně musím přiznat, že je mi mnohem bližší celkový pohled na manželství podle východní tradice, než západní „smluvní“ pojetí, proto bych se přikláněla k variantě, která byla zvažována při revizi CIC/1917, totiž sjednocení této normy s východním kodexem, tj. zrušení možnosti uzavřít manželství pod podmínkou.

Mojí snahou bylo přinést text, který by čtenáři pomohl zorientovat se v problematice uzavírání církevního manželství v latinské i východních katolických církvích, především co se týká nedostatků souhlasu, přivedl jej k zamyšlení nad smyslem a cílem manželství, a v neposlední řadě by také čtenáře uvedl do historického vývoje církevního práva. Doufám, že tento cíl se mi podařilo v mezích možností splnit.

K hlubšímu vhledu do problematiky kanonického práva latinské a východních církví by si podle mého názoru tato práce zasloužila ještě další kapitolu, srovnávající oba platné kodexy i v dalších ohledech. K samotnému tématu práce by se nabízelo přidat ještě srovnání církevních norem týkajících se uzavírání manželství pod podmínkou s civilním právem vyspělých zemí, nahlédnutí do partikulárního práva platného pro katolíky v České republice, nastínit konkrétní kroky k určení neplatnosti manželství při negativní verifikaci podmínky, případně uvést konkrétní příklady,

nakolik by bylo možné se s nimi seznámit. Nezodpovězena zůstává také otázka řešení situace církevně uzavřeného manželství neplatného po negativní verifikaci podmínky vůči civilnímu právu. To vše už bohužel nebylo možno v rozsahu diplomové práce obsáhnout.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Hošťálková Radmila

Instituce:

Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra církevního práva

Název práce: Uzavření manželství pod podmínkou v kodexové legislativě katolické církve ve 20. století

Vedoucí práce: ICLic. Jiří Dvořáček, ICODr.

Počet stran: 75

Rok obhajoby: 2012

Klíčová slova: kanonické právo, církevní právo, východní katolické církve, latinská církev, CIC, CCEO, manželství, nedostatky souhlasu, vady souhlasu, uzavírání manželství, manželský souhlas, podmínka, podmíněčný manželský souhlas

Diplomová práce se zabývá právní úpravou uzavírání manželství pod podmínkou v obecném kanonickém právu latinské církve a východních katolických církví, bez přihlídnutí k partikulárnímu právu jednotlivých církví *sui iuris*. Srovnává předpisy týkající se tohoto tématu v CIC/1917, CIC/1983, motu proprio *Crebrae Allatae sunt* a CCEO. Přibližuje vývoj formy uzavírání církevního manželství v historii i současnosti a rovněž srovnání požadavků CIC/1983 a CCEO. Připojuje také přehled nedostatků manželského souhlasu podle současně platných kodexů. Dále přináší základní orientaci ve vývoji kanonického práva od počátků církve do 20. století, náhled na manželství jako takové z pohledu Bible a učení katolické církve, vč. rozdílů mezi latinskou a východní tradicí.

ANNOTATION

Surname and name: Hošťálková Radmila

Institution: Sts Cyril and Methodius Faculty of Theology Palacký University
Olomouc

Department of Church Law

Title of the Thesis: Contracting of marriage with the condition in the codex
legislation of the Catholic Church in the 20th century

Supervisor: ICLic. Jiří Dvořáček, ICODr.

Number of pages: 75

Year of exam: 2012

Key words: canonic law, church law, Eastern Catholic Church, Latin Church, CIC, CCEO, marriage, defects of consent, marriage, marital consent, condition, marital conditional approval

This thesis deals with the marriage legislation provided in the general canonic law of the Latin Church and Eastern Catholic Churches, without taking into account particular right Church *sui iuris*. It compares the provisions on this subject in CIC/1917, CIC/1983, *motu proprio Crebrae Allatae sunt* and CCEO. The thesis approached the evolution of forms of religious marriage closing in the past and present, and a comparison of requirements CIC/1983 and CCEO. Attach also review the defects of marital consent as currently valid codexes. Also provides a basic orientation in the development of canon law of the Church from the beginning of the 20th century view of marriage as such from the perspective of the Bible and of the teachings of the Catholic Church, incl. differences between Latin and Eastern traditions.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad.

6. přepracované vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995.

ISBN 80-85810-08-5.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha : ZVON, 1994. ISBN 80-7192-467-9.

JAN PAVEL II. *Familiaris consortio.* Praha : ZVON, 1992. ISBN 80-7113-067-2.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 2. vyd. ISBN 80-7192-473-3.

Kodex kanonického práva. Praha : ZVON, 1994. XXIII + 814 s. ISBN 80-7113-082-6.

Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae, Volumen VII. Řím: EDIURCLA, 1994.

KAŠNÝ, J. Uzavírání manželství podle civilního a kanonického práva. Historický přehled. *Studia theologica*, č. 12/2003, s. 30-40.

Literatura

- tištěná

- BOTEK, L., DVOŘÁČEK, J., HANUŠ, M. *Manželské právo v přehledu*. Praha : Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, 2008. 1. vydání. 47 s. ISBN 9788025430781.
- DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*. Praha : Nakladatelství Vyšehrad, 2008. 1. vydání. 299 s. ISBN 978-80-7021-963-8.
- DOUGLAS, J. D. (ed.). *Nový biblický slovník*. Praha : Návrat domů, 1996. 1. vydání. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1.
- DUDA, J. *Katolické manželské právo*. Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Votajššáka, 1996. 290 s. ISBN 80-7142-041-7.
- DVOŘÁČEK, J., *Il divorzio del vincolo matrimoniale nelle Chiese ortodosse e le sue conseguenze giuridiche per la Chiesa cattolica*. Disertační práce. Roma : Pontificio Istituto Orientale, 2009.
- HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník*. Praha : C. H. Beck, 2001. 1. vydání. 1189 s. ISBN 80-7179-360-4.
- HRDINA, A. *Kanonické právo*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. 436 s. ISBN 80-86432-26-2.
- LÉON-DUFOUR, X. a kol. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad-Křesťanská akademie, 1991. 658 s. ISBN neuvedeno.
- MATOUŠŮ, L. *Praelectiones ex iure matrimoniali*. České Budějovice : vlastním nákladem, 1934. 259 s. ISBN nepřiděleno.
- NĚMEC, D. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vyd. Praha : Krystal OP, 2006. 215 s. ISBN 80-85929-83-X.
- PRADER, J. *Il matrimonio in oriente e in occidente*. Roma : Pontificio istituto orientale, 2003. 2. vydání. 299 s. ISBN 8872103401.
- RUPNIK, M. I. *Adam a jeho žebro*. Velehrad : Refugium Velehrad-Roma, 2004. 77 s. ISBN 80-86715-20-5.

SALACHAS, D. *Il sacramento del matrimonio nel Nuovo Diritto Canonico delle Chiese orientali*. Bologna : EDB Edizioni Dehoniane Bologna, 1994. 1. vydání. 300 s. ISBN 8810408691.

Slovník českých synonym a antonym. Praha : Lingea, 2012. 2. vydání. 592 s. ISBN 978-80-87471-40-1.

SZTAFROWSKI, E. *Podrecznik prawa kanonicznego 4*. Warszawa : Akademia Teologii Katolickiej, 1986. 470 s. ISBN nevedeno.

ŠKURKA, E. *Manželské právo. Skripta CM bohoslovecké fakulty v Olomouci*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, rok neveden. 108 s. ISBN nevedeno.

TRETERA, J. R. *Církevní právo*. Praha : Jan Krigl, 1993. 1. vydání. 290 s. ISBN nevedeno.

WRÓBEL, M. *Zawarcie małżeństwa pod warunkiem w świetle prawa kościelnego*. Sandomierz : Wydawnictwo diecezjalne w Sandomierzu, 2003. 321 s. ISBN 83-7300-270-7.

- **elektronická**

DVOŘÁČEK, J. *Úvod do východního církevního práva* [online]. Verze 15_9_2010-2. [cit. 15.9.2011]. Dostupné na http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF-katedry/cirkevni-pravo/UvodVychCirkPr-Verze_15_9_2010-2.doc.

Seznam použitých zkratek

CCEO	<i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> (Kodex kánonů východních církví z r. 1990)
CIC/1917	<i>Codex iuris canonici</i> (Kodex kanonického práva) promulgovaný v r. 1917
CIC/1983	<i>Codex iuris canonici</i> (Kodex kanonického práva) promulgovaný v r. 1983
CMTF	Cyrilometodějská teologická fakulta
kán.	kánon
KKC	Katechismus katolické církve
kol.	kolektiv
OSN	Organizace spojených národů
s.	strana

Zkratky biblických knih

1Kor	1. list Korint'anům
1Tim	1. list Timoteovi
Dt	5. kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
Ef	List Efezanům
Ez	Kniha proroka Ezechiela
Gn	1. kniha Mojžíšova (Genesis)
Jan	Janovo evangelium
Jr	Kniha proroka Jeremiáše
Mal	Kniha proroka Malachiáše
Mt	Matoušovo evangelium
Oz	Kniha proroka Ozeáše
Př	Kniha přísloví
Tob	Kniha proroka Tobiáše

Zkratky církevních dokumentů

AA	Dekret o apoštolátu laiků <i>Apostolicam actuositatem</i>
AAS	<i>Acta apostolicae sedis</i>
CrA	motu proprio <i>Crebrae Allatae sunt</i>
FC	Apoštolská adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě <i>Familiaris consortio</i>
GS	Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě <i>Gaudium et spes</i>
LG	Věřoučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>
OE	Dekret o katolických východních církvích <i>Orientalium Ecclesiarum</i>